

Ken MacLeod

Lidová fronta

(*The Human Front*)

Jako většina lidí z mé generace si i já přesně pamatuji, kde jsem byl sedmnáctého března 1963, v den Stalinovy smrti. Byl jsem v čekárně otcovy ordinace a nepřítomnosti pacientů jsem využíval k průzkumu kouřem zažloutlých hromádek *Reader's Digestu* a *National Geographiku* a občasné hře s ožvýkanými umělohmotnými vojáčky, polámanými plechovými tanky, beznohými panenkami a dalšími aktréry divadla krutosti na hromadě v rohu. Otec musel nezájmu pacientů na sklonku ordinačních hodin využít k poslechu rozhlasu. Najednou otevřel dveře tak prudce, že jsem provinile zvedl hlavu, i když jsem se zrovna neměl za co stydět. Ještě víc mě poplašil jeho výraz, dokud mi nedošlo, že smíšené pocity, jež se mu zračí ve tváři, se mnou nemají nic společného.

Až na jeden. Když mi zprávu sdělil, učinil tak s plným vědomím historického okamžiku a kupodivu s jistou lítostí. Hlas se mu lámal, jak jsem ho ještě neslyšel.

„Američani právě oznámili, že Stalin byl zastřelen.“

„U zdi?“ těšil jsem se.

Otec se nad tou lehkovážností zamračil a zapálil si cigaretu.

„Ne,“ odpověděl. „Američtí vojáci obklíčili jeho štáb na Kavkaze. Partyzáni bojovali téměř do posledního muže, ale když se nakonec vzdali, pokusil se Stalin uprchnout a Američani ho střelili do zad.“

Málem jsem se rozesmál. Takové věci se dějí v dějepisných knížkách a v dobrodružných románech, ne ve skutečnosti.

„Takže válka skončila?“ zeptal jsem se.

„To je dobrá otázka, John.“ Obdivně na mě pohlédl. „Komunistům Stalinova smrt vezme odvahu, ale bojovat budou bohužel dál.“

Vtom někdo zaklepal na dveře čekárny a otec mě vystrčil ven. Odpoledne bylo jasné a chladné. Chvilí jsem se poflakoval za domem, pak jsem vylezl na kopec, posadil se na kámen a zahleděl se na nebe. Nad vyšším kopcem naproti kroužili dva orli, ale těmi jsem se

nenechal rozptylovat. Za chvíli byla má trpělivost odměněna věčkem amerických bombardérů na cestě na východ. Kruhové obrysy se na slunci leskly, ve stínu byly černé.

Na Lewis dorazily noviny vždy až druhý den, takže teprve pozítří jsem si pod velikým titulkem **STALIN ZASTŘELEN** mohl v *Daily Expressu* přečíst Beaverbrookovo jásání, Cameronův sucharský komentář, Churchillovy osobní poznámky, Burchettovy neveselé zprávy z fronty a Cummingsův kreslený strip o Stalinovi v pekle, jak si tiskne ruce s Luciferem a za zády schovává dýku.

Nekrology shrnovaly jeho život od tifliského semináře přes železniční sklady a ropné věže v Baku, Kobova zbojnická léta, přes Říjnovou revoluci a pětiletky, čistky a Velkou vlasteneckou válku, zázračný únik před atomovým bombardováním Kremlu při operaci Shoz, přes stařecký návrat k mladickému partyzánství, když pod svou vlajkou shromáždil zbývající bolševiky a vyhlásil válku petrohradské vládě, až po krvavý popis jeho smrti a potvrzení totožnosti mrtvého otiskem useknuté ruky.

Osmnáctého ve škole už jsem byl ze smrti velkého revolucionáře také trochu v šoku. Hugh MacDonald, bojechtivý repetent, snad devítiletý, ke mně na hřišti přišel a řekl: „Vsadím se, že máš radost, *mac a دختر*.“

„Z čeho?“

„Že Amouši zabili Stalina, ty *cac*.“

„A proč ne? Byl to obyčejný vrah.“

„Zabíjel Němce.“

Hugh se podíval, jestli jsem už změnil názor, a když nic nezpozoroval, praštil mě. Kopl jsem ho do kolene, Hugh šel žalovat a já dostal výprask.

Večer jsem si hrál s knoflíky tatínkova rozhlasového přijímače a v šumu statiky jsem na klamavě pojmenovaném Rádiu Moskva uslyšel v snobském sassenašském dialektu smuteční řeč za Stalina.

Génius a vůle velkého Stalina architekta povstávajícího světa svobodných národů, bude žít věčně.

Netušil jsem, co to má znamenat nebo jak může někdo něco takového vypustit z úst, ale slova se mi zaryla do paměti, stejně nepochopitelná, jako nečekaná rána na školním hřišti.

Můj otec, doktor Malcolm Donald Matheson, se na pustém dlouhém ostrově narodil. Jeho rodiče byli kopaničáři a třeli bídu s nouzí, aby ho ve třicátých letech mohli podporovat na studiích v Glasgově. Když vypukla druhá světová válka, sotva odpromoval. Přihlásil se do armády a ta ho hned zařadila k pěchotním zdravotníkům. O vojenské službě, vykonávané hlavně na Dálném východě, v mé přítomnosti mnoho nemluvil. Když si otevřel nevýnosnou lékařskou praxi v západní farnosti Uig, možná chtěl splatit dluh lidem, kteří ho v mládí podporovali, ale jinak se členem komunity necítil. Nechával si říkat anglickým jménem, ne místním „Calum“ a my děti jsme se jmenovaly rovněž anglicky: John, James, Margaret, Mary, Alexander - na místní varianty Iain, Hamish, Mairead, Mairi a Alasdair reagoval mračením. I když mluvil plynule galsky, k jazyku předků se uchýloval, jen když nebyla jiná možnost; v těch dobách žilo ještě dost stárnoucích jednojazyčných domorodců a mladších lidí, kteří používali angličtinu jen k záměrnému lhaní. Tento jev má dvě možná vysvětlení, jedno rozmarné a druhé realistické. Podle prvního místní věřili, že galština je jazykem Nebes (není v něm snad napsaná Bible?) a Všemohoucí nerozumí anglicky, lež vyřčená v jiném jazyce se tedy nepočítá. Podle realistického vysvětlení je angličtina jazykem úřadů a lhát v ní je zcela v pořádku, protože Galové od úřadů nikdy neslyšeli nic než lži.

Moje matka, Morag, byla Glasgowanka horalského původu, a za otce se stačila provdat mezi druhou a třetí světovou válkou. Tvrdohlavě se naučila galštinu a používala ji ve styku s domorodci, i když těm její přízvuk vždy připadal tvrdý a afektovaný. Představa, že mluví bezchybnou galštinou s glasgowským přízvukem, je zábavná; přístup sousedů k její dobře míněné snaze už méně, což lze připsat na vrub horalskému komplexu méněcennosti, který se často zaměřuje za třídní nebo národní povědomí. Lewiský přízvuk patří k nejobludnějšímu na světě, neustálým zoufalým kvílením připomíná cockney, a

zdejší nářečí je zamořené anglickými slovy pogalštěnými prostě špatnou výslovností s výše zmíněným akcentem.

Před svatbou dělala pomocnou laborantku. V manželství pracovala jako otcova sekretářka, zřejmě kvůli daním, a hlavně vychovávala pět dětí. Jako otec kouřila, pila whisky a nevěřila v Boha. V dané době a kraji to byly pro ženu neodpuštělné prohřešky, ale sousedé věděli jen o její první neřesti. Fakt, že nechodíme do žádného z místních věroučně totožných, ale do krve zneprátelených kostelů, vysvětlovala fáma - zřejmě založená na otcově dobrovolné službě ve válce - , že je *dochter* kvaker. Otec drb nepotvrzoval ani nevyvracel. Domořdci by nepoznali kvakera, ani kdyby jim ráno spadl do kaše.

Díky válečné službě a zdravotnickým konexím měl otec přístup na nedalekou základnu NATO. Rozlehlý komplex unimo buněk, hangárů z vlnitého plechu a radarových antén hyzdil jinak malebný hřbet, po němž se nejbližší vesnice jmenovala Aird. Otec tam občas zajel pro laciné zboží z NAAFI - plechovky cigaret, balíčky amerických nylonek pro matku, krabice žvýkaček pro děti a hovězí konzervy.

Tak jsem prožil událost, jež se posléze stala druhou politicky zásadní vzpomínkou na dětství, a jedinkrát jsem uviděl otce zapochybovat o věci Západu. Měl bych vysvětlit, že otec byl kovaný konzervatívec a unionista, nepřátelský i vůči vlažnému socialismu labouristů, ale Konzervativně unionistickou stranu by přesto nevolil ani za nic. „Toryové nám ukradli zemi,“ vmetl do tváře předvolebního agitátora, než mu zabouchl dveře před nosem. Po Churchillově smrti projevil ještě méně emocí než po Stalinově. Jako většina sousedů tedy volil liberály. Liberálové svým neslaným nemastným způsobem odsoudili odsuny horalů a vrchovjané je od té doby věrně posílali do Parlamentu.

Tehdy jsem nechápal, proč lidé z Vrchoviny ještě vzpomínají na odsuny, a nechápu to dodnes. V žádné zemi na světě není takový propastný rozdíl mezi sentimentální vazbou ke kraji a jeho skutečnou hodnotou, snad kromě Polska a Palestiny. Po vyhnání ze své nehostinné Sinaje se kopaničáři zdárně usadili v Kanadě nebo na Novém Zélandu a ti chudáci, kteří zůstali doma, měli díky emigrantům konečně co do huby, ale jejich potomci pořád remcají, jako by je někdo poslal hytlákem na Sibiř.

Když jsem v sobotu neměl nic lepšího na práci, jezdil jsem s otcem po pacientech. Samozřejmě jsem nebyl přítomen prohlídkám, seděl jsem v autě nebo jsem odhodlaně překonal kólie, jež mi za páničkovu pokřikování „Jenom si hraje“ pokládaly tlapy na ramena a slintaly mi do obličeje, a vnutil se do černého domku na černý čaj k neskutečně tlustým matronám v zástěře a holínkách od kravinců.

Toho rána v třiašedesátém jsme zajeli do Airdu k jednomu starci a otec pak zamířil na základnu NATO. Do zčeřených vln pod skalou se jako protiponorkové pumy vrhali terejové, na černém atlantickém obzoru se otáčel radar. Přestože základna nebyla strategicky bezvýznamná - Lewis střeží velký kus severního Atlantiku a Tupolevovy podzemní továrny chrlily dvanáct dálkových bombardérů do roka - nehráli si tu na utajení. Stačilo pokývnout stráží na pozdrav a projeli jsme branou dovnitř.

Otec nenuceně zajel na důstojnické parkoviště u NAAFI a vyskočil. Právě zavíral auto, když se rozezněl poplach. Všude pobíhali mužové v modrých uniformách a ukazovali na moře. Další vojáci v bílých helmách vypadali méně zmatení. Někde se k ryku přidaly houkačky hasičů a sanitky.

Bombardér jsem uviděl dřív než otec, asi na dvě míle.

„Tamhle je!“

„Letí nízko...“

Kousek nad mořem se k ostrovu v záři slunce kulhavě ploužil dýmající bombardér. Na široké betonové dráze před námi vojáci chvatně tlačili a táhli velkou helikoptéru Wessex, jeden na ně mával přerostlými pingpongovými pálkami. Bombardér málem narazil do útesu, zbrousil trávu - viděl jsem, jak se pod ním prohýbají stébla, i když nevyfukoval vzduch - a ve spršce jisker zabrzdil na betonu nějakých sto yardů od nás.

Měl necelých dvacet metrů v průměru a tři na výšku. Z díry v okraji mu stoupal dým. Sanitka a hasičský vůz u něj zastavily se skřípěním brzd, posádky vyskočily ve stejný okamžik, kdy se na bombardéru otevřel kokpit. Z letounu se vyhrnul další kouř, ale nic jiného. Na svážný povrch vyskočili dva hasiči s ručními přístroji a skočili dovnitř. Ostatní namířili hadici na díru v okraji.

Můj otec se k nim rozběhl s křikem: „Jsem lékař,“ a já běžel za ním. Jeden muž v bílé přílbě otce zarazil. Za chvíličku mu dovolil jít dál, zato mně spočinula na rameni těžká ruka. Muž měl nad loktem pásku s nápisem Vojenská policie. Od bombardéru mě dělilo nějakých deset yardů, dost blízko, abych v ocelovém trupu rozlišil nýty.

Dost blízko, abych viděl i tělo, které hasiči vyprostili z kabiny, sanitáři položili na nosítka a s otcem v závěsu spěšně odnesli do nejbližší budovy. Pilot měl přiléhavou stříbřitou kombinézu a helmu přes celou hlavu. Jedna noha mu trčela v nesprávném úhlu. To ve mně ale hrůzu nevzbudilo. Pilot měl tělo dítěte, o nic větší než moje pětiletá sestra Margaret. Veliká helma dětské rozměry ještě podtrhla.

Policista mě hned poslal pryč. Málem mě postrčil zpátky do auta, poručil mi, ať v něm počkám, a než odkvačil, zacpal mi pusku velkou žvýkačkou. Všichni, kdo se k nouzovému přistání nachomýtlí, skončili v hloučku pod dozorem vojenské policie, kde k nim hovořili dva muži v civilu. Připomněli mi americké detektivy z komiksů. Těšil jsem se, že zpod saka vytáhnou pistoli.

Asi za čtvrt hodiny vyšel otec z budovy a zamířil k autu. Jeden civilista ho zastavil. Chvíli si povídali, hlavy u sebe, každou chvíli jeden z nich ukázal prstem. Několikrát se na mě podívali. I když jsem měl stažené okénko, neslyšel jsem ani slovo. Otec se konečně otočil a rozhodně vykročil k vozu, zatímco muž v civilu z něj nespouštěl zrak. Když otec otevřel dvířka, muž nenápadně zakroutil hlavou a vrátil se k svému kolegovi.

Vojenští policisté utvořili u vchodu do budovy kordon a doprovodili nosítka do helikoptéry, aby na ně nebylo vidět. Než se vrtulník zvedl a zamířil na jih, zahlédl jsem jen jednoho sanitáka

Otec byl sinalý, a když sahal do přihrádky pro placatku, třásla se mu ruka. Zátka zavržala, whisky mu s bubláním zmizela v hrdle.

„Nech otevřeno, John,“ řekl, když otočil klíčkem a stiskl tlačítko startéru. „Potřebuji cigaretu.“

Zapálil si, zařadil a auto poskočilo. Když jsme projížděli bránu, pozdravil strážného mávnutím, jež nemělo daleko k zasalutování.

„Za jaké lidi může ten chudák kluk bojovat?“ zeptal se mě nebo spíš sebe. Ruce měl zaťaté, klouby bílé. Na hlavní zatočil tak rychle, až jsem napadl na dvířka. Nevšiml si toho.

„Zrůdy,“ odpověděl si. „Zrůdy.“

Posadil jsem se rovně a promnul jsem si rameno.

„Je hrozné nutit děti řídit bombardéry,“ řekl jsem.

Ostře se na mě podíval a pak zase na silničku.

„Tak to jsi viděl?“ zamumlal. „Johne, jasně nám řekli, že pilot byl lilipután, trpaslík, a že je to tajné. Kdyby to nepřítel věděl, dozvěděl by se o bombardérech něco, co nemá. Asi to má co dělat s nosností.“

Ošíval jsem se na kožence, jako by se mi chtělo na malou. O trpaslících jsem četl v Už vím proč. Nebyli jako z pohádek.

„Ale to není pravda,“ namítl jsem. „To nebyl trpaslík, neměl pro... porce...“

„Proporce.“

„Měl špatné proporce. Tedy správné, normální. Pilot byl dítě, že ano?“

Auto trochu sjelo ke krajnici.

„Poslyš, John,“ řekl otec. „Ať už to byl kdokoli, nesmíme o tom mluvit, jinak nás čeká velký malér. Když si jsi jistý, žeš viděl dítě, nebudu ti to vymlouvat. A když Air Force tvrdí, že byl lilipután, také se s nimi nebudu hádat. Srovnal jsem tomu, tomu,“ - zaváhal a nebezpečně rozhodil rukama - "*craitur beag 'us bochd* zlomeninu a dal jsem mu dlahu, a tím to pro mě končí.“

Stejně mě polekal jeho nečekaný úlet do galštiny jako uhýbání přesnému označení pilota, a tak jsem o tom raději přestal mluvit. Otec ale neměl dost.

„Nesmíš pípnout ani slovo,“ upozornil mě. „Ani mamince; bratrům a sestrám, kamarádům, prostě nikomu. Ani slovo. Slibuješ?“

„Dobře.“ Byl jsem dost malý, abych věřil, že je zajímavější udržet tajemství, než ho prozradit.

Nazítří byla neděle, a i když to pro nás neznamenal víc, než že nemusíme do školy, museli jsme se podřídít místnímu zvyku a nehrát si venku. Z vražedné nudy nás vytrhli jen dva páni v černých oblecích, co přesto nebyli kazatelé. Otec je zdvořile odvedl do ordinace. Jak jsem opatrně zjistil, zavřel dveře do čekárny. Nezdrželi se dlouho, ale druhý den ráno, cestou na školní autobus, jsem si všiml, že matka ruší objednané prohlídky a na koši stojí prázdná láhev od whisky.

O pár let později, to mi bylo deset, otec prodal ordinaci mladšímu, finančně méně náročnému a idealističtějšímu lékaři (nacionalistovi, což otci nevonělo) a zařídil si jinou v Greenocku, průmyslovém městečku na přítoku řeky Clyde. Stěhování bylo vzrušující, příjezd ještě víc. Ocitli jsme se v jiném světě. V polovině šedesátých let Clyde žila, loděnice stavěly stejnou měrou obchodní i vojenská plavidla, přístavy byly plné britských a amerických křižníků, Královská dělostřelecká továrna v Bishoptonu pracovala na tři směny. Greenock žil jako vždy z pracovních míst proti proudu, počínaje glasgowskými doky a přístavy, i z příležitostí přímo ve městě, zvláště ve zpracování koloniálního cukru, juty a tabáku. Průmyslové znečištění bylo snesitelné, ale automobilový smog zřejmě způsobil zvýšený výskyt rakoviny plic v oblasti. (Sem můžeme zahrnout i otcovu smrt, byť nespadá do tohoto vyprávění.) Vedle tradičních odvětví otevřela firma IBM filiálku v Kip Valley za městem (pásku přestříhl sám sir Alan Turing).

V Greenocku byla ostrá hranice mezi střední třídou a proletariátem. Na východ od Nelsonovy ulice stály činžáky a továrny, na západ klasická šachovnice širokých ulic lemovaných pískovcovými vilkami a řadovými domky. Byť nás rodičovská nechť k soukromým školám ušetřila nejhoršího snobství placeného vzdělání, státní školy byly stejně okatě segregované. Gymnázia zásobovala pracovní silou úřady, zatímco odborné školy výrobu. Třídní rozdíly mne šokovaly; po dětství mezi dobře krmenými, třebaš nijak skvěle oblečenými ostrovany mi chudších osm desetin města připadalo jako tábor krvičích trpaslíků.

Právě při průzkumu domněle nebezpečných dickensovských slumů, ve skutečnosti naprosto slušných dělnických čtvrtí, jsem poprvé narazil na důkaz, že v tomto rozdělení někteří vidí jen součást celosvětových rozdílů. Na zdech, mostech a chodnících zářil nastříkaný symbol ve tvaru obráceného přeškrtnutého Y - dětsky prosté a tudíž okamžitě pochopitelné zpodobení lidského těla. Někdy ho objímalá pěticipá hvězda a často vedle autor namaloval i srp a kladivo. Poslední symbol jsem už samozřejmě znal z rudých vlajek nepřátel.

Zprvu to pro mě bylo stejné zjevení, jako by ze zemljanky uprostřed ulice vyskočil ruský nebo čínský partyzán, a po zádech mi běhal mráz, obrazně řečeno, z představy, že vzdálený a nezměrný nepřítel má své bojovníky nejen v malajských džunglích či budapešských troskách, ale také tady v Greenocku. Roku 1966 jsem dokonce jednoho potkal na rohu v East Endu, nedaleko centra, kde začínaly velké obchody.

Můj první vojín Rudé hordy byl stařík s nohama do O, na hlavě plátěnou čepici. Prodával velkoformátové noviny *Daily Worker*. Kolemjdoucí neprojevovali zájem ani nepřátelství. Z frajerství a trochu ze zvědavosti jsem si koupil jeden výtisk. V záhlaví měl dva symboly, které jsem už znal, a úvodník vysvětloval smysl třetího.

„Proti válečným štváčům a zbrojním kapitalistům, proti bezohledné honbě za ziskem, proti silám smrti se musí spojit všichni mírumilovní lidé na celém světě. Situace si vyžaduje nejširší možnou frontu, širší než veliké národní fronty proti fašismu, takovou, v níž s hrdostí a odhodláním stane každý slušný člověk, každý dělník, každá žena, každý poctivý obchodník, každý rolník, každý vlastenec. Taková fronta nebude bojovat za politickou stranu, za třídu nebo za světónázor, ale za holé přežití lidského druhu.

Tato největší ze všech front existuje, a roste.

Je to Lidová fronta.“

Nerozuměl jsem ani zbla, ale článek jsem si vystříhl a schovával ho léta poté, co jsem zbytek novin vyhodil, protože mě zaujalo jméno autora - Dr. John Lewis.

Po prvních nesmělých pokusech o objeovávání jsem se svým způsobem smířil se světem, jaký je, a snažil jsem se o něm dozvědět co nejvíc, ve škole i mimo ni. Věda byla zajímavější než politika a mysl spíše uklidňovala. Válka pro mě znamenala jen neustálou kulisu zpráv a vzdálenou perspektivu vojenské služby. BBC nám ji vnucovala v rozhlasu a časem i v černobílé televizi, v obojím si hrála na neutralitu a nepřiznávala cenzuru. Zpráv o pochybných válečných akcích a domácích reakcích bylo málo: Paulingův proces, atomové bombardování Kinshasy, občasná narážka na Footovu řeč v Dolní sněmovně nebo Wedgewood-Bennův projev ve Sněmovně lordů.

Největší ránu dostal konsensus v osmašedesátém při Květnové ofenzivě. Zdánlivě odnikud se vynořil francouzský odboj a dobyl Paříž, Lyon, Nates a desítky dalších měst. Zmohlo ho až kobercové bombardování předměstí, versailleská vláda byla zachráněna. Taková zpráva se nedala ututlat, stejně jako protiválečné demonstrace ve Spojených státech: nakrátko ostříhaní studenti skandovali: „Kennedy, střlíš do dětí, kolik máš dneska obětí?“, až ulice vyčistila vodní děla, psi a slzný plyn. Tehdy mě spíše děsilo, jak je komunistická hrozba blízko, než jaké proti ní režim podniká kroky.

Poprvé jsem se vzbouřil až o tři roky později, v sedmnácti. Jednoho dubnového večera jsem se vypařil do Odborového domu na schůzi svolanou pod křídly Zdravotnické pomoci Rusku. Agitátor objížděl Británii a stovku posluchačů zřejmě přitáhla jeho kontroverzní pověst. Mě rozhodně. Na tribuně s ním seděl místní odborový předák, pacifistka a greenocký věčně neúspěšný liberální kandidát do parlamentu. (Místní poslanec za labouristy schůzi samozřejmě odsoudil v *Greenock Telegraph*). Síň byla holá, ozdobená jen odborářskými prapory a podobiznou Keira Hardieho. Seděl jsem vzadu a z celého publika jsem poznal jen staříka, který mi kdysi prodal *Daily Worker*.

Po nudném kličkování představitele odborů vstala pacifistka a uvedla hlavního mluvčího, argentinského lékaře Ernesta Lynche. Černovlasý astmatický vousáč kolem čtyřicítky mezi omluvami za kouření a špatnou angličtinu dokázal lidi zvednout ze sedadel a mě spolehlivě obrátit.

„Jsi moc důvěřivý,“ řekl otec. „Je to jen komunistická propaganda.“

„Hirošima, Nagasaki, Moskva, Magnitogorsk, Dien Bien Phu, Bělehrad, Kinshasa!“ Každé jméno jsem doprovodil úderem pěsti. „Stalo se to! Nikdo to nepopírá!“

Privřel oči a podíval se na mě přes cigaretový kouř. Holé lokty na stole, matka za dveřmi, sykot páry pod žehličkou, v pozadí koncert na třetím programu.

„Kdybys viděl to, co já v Barmě,“ řekl smířlivě, „nebylo by ti Hirošimy a Nagasaki tolik líto. Lidé, kteří skončili ve vorkutském gulagu, jistě nelitovali Moskvy, a...“

„A kteří vojáci ‘osvobodili’ Sibiř?“ rozčílil jsem se. „Hnusní Japonci! Na rukou měli ještě krev z Vladivostoku! Na rukou a na...“

Zarazil jsem se právě včas.

„Podívej, Johnne, můžeme tu na sebe celou noc křičet, která strana se dopustila horších zvěrstev. Už to, že můžeme, že si ten Argentinec může po půlce impéria vykládat o hrdinných partyzánech na Ukrajině a zmasakrovaných běloruských vesničanech, i když nikdo od nás nesmí na rudé území ani vkročit, ukazuje, která strana se musí bát pravdy.“

„Británie nenechala za války mluvit nacisty - Williama Joyce pověsili...“

Nalil si další whisky a nabídl mi. Přijal jsem bez díky.

„Hlas Berlína jsme poslouchali pro legraci. Zrádci byli civilizovaně popraveni nebo uvězněni.“

„Smůla, že jsme teď na jedné straně,“ poznamenal jsem. „Amíci by měli třeba Tokijskou růži pustit z vězení. ‘Ruskij soldát, vjěš, co se děje s tvójou milóu? Vělíkyj něgr do něj strkájjet...“

Zase jsem se včas zarazil.

„Projevuješ se rasisticky, mladý muži,“ řekl Malcolm. „Měl jsem za to, že rudí jsou proti segregaci.“

„Hm! Já si to myslel o liberálech.“

„Segregace jednou skončí. Až na to budou bílí i černí připraveni. Rudí proti ní budou zatím agitovat a zároveň chrlit nacionální a rasovou propagandu, kdykoli se jim hodí do krámu, jen aby rozdělili svobodný svět.“

„No to je tedy svobodný svět, když zahrnuje jižní Afriku, americký Jih, Španělsko, Japonsko a Čtvrtou říši! A Afriku si drží jen díky atomovým pumám! Opírá se o špinavou práci nacistických vědců!“

Vytáhl cigaretu a zamyšleně se na mě podíval.

„Co tím chceš říct?“

„Mluvím o bombardérech. Kvůli nim mohla tahle válka začít, počínaje svržením pumy, a vymysleli je Němci, aby dokončili, co Hitler začal!“

Zapálil si a zakroutil hlavou.

„Werner von Braun zemřel zklamáný. Na rozdíl od ruských raketových vědců. Oni své nápady dotáhli do konce - se strašnými dů-

sledky pro naši stranu, zvláště pro civilisty, mohl bych dodat, když se tolik oháníš civilními oběťmi. Piloti našich bombardérů alespoň nasazují vlastní život, zatímco ruští střelci jsou stovky mil za frontou.“

Uvědomil jsem si, že se snaží přesměrovat morální disputaci na čistě technické problémy. Nedal jsem se zmást.

„Jo, také by mě zajímalo, jestli Amíci pořád posílají do boje děti.“

Málem se udusil douškem whisky. Za dveřmi jsem slyšel spadnout žehličku. Matka vykřikla a vzápětí zavelela: „Jamesi! Margaret! Alou do hajan!“ Krátká hádka, rychlé krůčky, prásknutí dveří. Matka vtrhla v zástěře do pokoje, zavřela za sebou a sedla si. Za okamžik se jí vytratila barva z tváře. Otec na ni mlčky pohlédl.

Oba vypadali tak vyděšení, že jsem sám dostal strach.

„Co to... co se..?“

Matka se naklonila a tiše zahovořila.

„Poslyš, Johnny.“ Naježil jsem se; takhle mě neoslovila už léta. Vzdychna. „Johne. Už jsi dost starý, abys mohl vyvádět hlouposti. Můžeš utéct a zítra vstoupit do armády, můžeš se oženit a my s tím nic nenaděláme. Můžeš poslouchat komunisty a opakovat jejich bláboły. Žijeme ve svobodné zemi. Klidně si znič budoucnost. Ale o jedno tě prosím. O jedinou věc. Nikdy, nikdy, nikdy nemluv o tom, co jste s otcem viděli v Airdu. Nedovol si jedinou narážku. Protože tím bys zničil nás všechny.“

„To jste mi nikdy neřekli!“

„Nenapadlo nás, že to bude třeba,“ odtušil Malcolm. „Jako kluk jsi dokázal udržet jazyk za zuby, a já si myslel, žeš to už úplně pustil z hlavy.“

„Jak jsem mohl na něco takového zapomenout?“

Pokrčil ramenem.

„No jo, dobře,“ podvolil jsem se. „Ale nevím, proč je to takové tajemství. Kdyby šlo jenom o věk nebo o velikost...“

Otec se naklonil nad stůl a položil mi ruku na ústa - ne jako gesto, jako roubík.

„Už ani slovo,“ řekl.

Odtáhl jsem se a otřel jsem si rty.

„No tak dobře. Necháme to plavat. O čem jsme to mluvili? Ano, říkal jsi, že létající talíře nevymysleli nacisti. Tak kdo to podle tebe byl?“

„Kdo ví? Spojenci měli Einsteina a Oppenheimera a Turinga a spoustu dalších chytrých pánů, stejně je to všechno tajné, takže, jak jsem řekl - kdo ví?“

„Jak tedy můžeš vědět, že to nebyli Němci?“

„Nepracovali na tom.“

„Ale no tak!“ ohradil jsem se. „Viděl jsem fotografie podobných letadel z války.“

„To byly experimentální kruhové draky s naprosto konvenčním pohonem,“ odvětil otec. „To má k našim bombardérům hodně daleko, že? Slyšels někdy, že by nacisti dělali pokusy s antigravitací?“

„A slyšels to o Američanech?“

Zakroutil hlavou.

„Samozřejmě je to všechno tajné. Ale zjevně šlo o větší průlom než s atomovou bombou. Vezmi si projekt Manhattan a všechnu teorii, která k němu vedla.“ Odmlčel se. „Johne, chci po tobě, abys držel jazyk za zuby a měl hlavu otevřenou. Klidně po komunistech dál opakuj nesmysly o nacistických vědcích, ale měj na paměti, že plácáš hlouposti.“

Byl jsem zmaten. Matka měla strach.

„Ale Američani říkají, že talíře vymysleli Němci.“

„Říkají, Johne, to je pravda.“

Myslím, že už měl trochu v hlavě.

„To stačilo,“ okřikla ho matka.

„To je pravda. Možná jsem řekl až moc. A ty taky, Johne. Udělej si úkoly, zítra máš školu. Dobrou noc.“

Druhého dne mi nebylo nejlépe, ať už za to mohla sklenka whisky nebo otcova úspěšná obrana proti mému mravnímu rozhořčení. Po škole jsem zamířil přímo do veřejné knihovny. Rodičům nikdy nevadilo, když jsem nešel rovnou domů, pokud jsem zavolal, že se zdržím. Knihovna byla velká georgiánská krychle uprostřed města. Vstoupil jsem a nasál vzrušující vůni tmavého leštěného dřeva a starého i nového papíru. Dostat se přes MDT k oddělení letectví mi ne-

trvalo ani minutu. Z čiré nostalgie jsem sáhnul po prvním z řady ohmataných výtisků *Knihy letadel* z edice *Observeru*. Ročník 1960 jsem měl pořád někde doma. Prolistoval jsem stránky s důvěrně známými obrysy lancasterů, lincolnů a MiGů a spočinul na nejprostší siluetě ze všech: kruhovém půdorysu a čočkovitým průřezu pokročilého výškového bombardéru, Mark I. Popiska byla pochopitelně stručná (‘výkon vyšší než všechny ostatní letouny, spojenecké i nepřátelské’), dějiny stejně strohé: první úspěšný zkušební let z White Sands na leteckou základnu Roswell v Novém Mexiku, červenec 1947; první bojové nasazení, operace Shoz, září 1949; masivní použití na všech frontách.

Vytáhl jsem si čerstvé vydání z roku 1970 s naleštěným brabancem na obálce. Popis i historie PVB byly totožné a stejně nesdělné, změnil se jen model. Prolistoval jsem starší ročníky a zjistil, že roku 1964 byl uveden PVB II.

Netrvalo mi dlouho zjistit, že největší pokrok v letectví loni znamenal ruský MiG-24, schopný dosáhnout podstatně větších výšek než jeho předchůdci. Hledal jsem PVB v důkladnějších publikacích, z nichž jedna tvrdila, že PVB nebyl nikdy sestřelen nad nepřátelským územím. Musel jsem se nad tím zamyslet, ale ještě víc mě zarazilo, že za více než dvacet let nebyl stroj ani jednou vylepšen, až na zjevně zavádějící narážky na německé experimentální letadlo z druhé světové války. Revoluční antigravitační pohon navíc nedošel žádného jiného vojenského ani civilního využití.

Zkusil jsem antigravitaci najít v jiných polích; ve fyzice, v dějinách vojenství, v životopisech. Našel jsem výhradně zmínky o jejím použití v PVB. Žádné spekulace. Žádné teorie. Žádná slavná jména. Žádná neznámá jména. Nic. Naprosto nic.

Domů jsem šel s nákladem knížek a hlavou plnou antigravitace.

„Z vesmíru,“ řekl rozhodně Ian Boyd. Seděli jsme o přestávce na bundách, protože tráva nad hřištěm byla mokrá, čtyři nebo pět kluků. Holky ze čtvrtáku pod námi hrály pozemní hokej. Každou chvíli vítr některé zvedl sukni nad kolena. Seděli jsme tu proto, a také kvůli pohledu na vzduté blůzičky.

„Co tím chceš říct, z vesmíru?“ zeptal se Daniel Orr.

„Odtud přilítly. Lítací talíře.“

„No jo. Dan Dare.“

„Nech si Dana Dara, Dane Orre.“

Narážka na populární komiks nás rozesmála.

„Štymuje, že je tam život,“ nedal se Ian. „Podle hvězdářů jsou na Marsu aspoň mechy, každé rok dál od rovníku. A da se doglaubovat, že je život i na Venuši, pod mrakama.“

„Po inteligentním životě ale ani stopy,“ namítl Daniel.

„Ne nahoře,“ vložil se do debaty Colin McNicol. „Tamhle dole.“

„Jo, tam je život, ale inteligentní?“

Zase jsme zasmáli a chvíli se věnovali pozorování ukvičených mimozemšťanek.

„Je inteligentní,“ řekl Ian. „Problém je, jak se s nima dorozumět.“

„Ne, první problém je, jak jim řekneme, že jsme přátelé.“

„Povíme, že přicházíme v míru.“

„A chceme dovnitř.“

„Pokud,“ spustil jsem tónem našeho učitele klasické literatury, „jsou pánové schopni navrátit se k vážné rozpravě...“

„Tohle je dost vážný.“

„Jde o budoucnost lidstva!“

„Trpělivost, pánové, trpělivost. Potlačte vzrušení. Vaše zvědavost v tomto oboru bude záhy ukojena. Každoroční přednáška ‘Lidské rozmnožování v jediné minutě’ bude letos hochům předčasně podána v tomto roce panem Hughsem v hodině anatomie, fyziologie a nenápadnosti. Děvčata současně vyslechnou přednášku ‘Lidské rozmnožování v devíti měsících’ na hodině domácích prací. Chlapci a děvčata si mohou poznámky porovnat až po svatbě či otěhotnění, cokoli nastane dříve. Mezitím bych rád podotkl, že tady profesor Boyd má zřejmě něco na srdci.“

„Jo, takže, když to nebyli Amíci a nebyli to skopčáci, muselo se to vzít někde jinde...“

„Výroční cenu za logiku...“

„...takže to byli Marťani.“

„...právě v posledním okamžiku ztratil profesor Boyd na popud bratra Viléma z Occamu...“

„Papeženci ať táhnou!“

„....jenž mu místo ceny předává špičatou papírovou čepici na památku Dunse Scota za *non sequitur* roku.“

Nedaleko školy ležel park s dvěma jezírky. Kolem dolního vedla vyšlapaná pěšina a po ní jsme obvykle rozcházeli nestravitelný školní oběd. Den či dva po rozpustilé debatě nad hřištěm jsem tak bez doprovodu činil, když jsem za sebou uslyšel chvatné kroky a uviděl Dana Orra. Byl hubený, černovlasý a přemýšlivý, proti mně vždy působil vyspěleji, i když byl o trochu mladší. Na rozdíl ode mne rostl rozumným tempem a bez problémů ovládal všechny končetiny. Jeho otec myslím pracoval jako strojník v Thomsonově loděnici.

„Nazdar, Mathesone.“

„Zdravím tě, Orre.“

„Cos to tuhle povídal?“

„O bombardérech?“

„Ne.“ Mávl rukou. „To je mi volny. Stejně se to nikdy nedovíme, a mezi námi, je mi u prdele, jestli je vymyslel osobně Hitler nebo Mekon z Mekontu.“

„Také stanovisko.“ Zasmáli jsme se. „Tak o co jde?“

„Nedělej se, Mathesone, dobře víš, o co kráčí. Je mi putna, odkud se vzaly. Jenže kam lítají a co tam dělají.“

„Jo,“ přitakal jsem opatrně.

„Byls na ty schuzi, ne?“

„A co kdyby, jak bys to mohl vědět?“

„Papulu maš rudou jako háro, ty tojfle. Ale ne jako Willie Scott z odborovky, když o tom vykládal svoji partajni buňce.“

„Panebože!“ V šoku jsem na něj pohlédl. „Ty jsi v KS?“

„Ne. V Lidovy frontě.“

„Dobře to tajíš.“

Zasmál se. „To neni tajemství. Jenom si kvůli tatovi dávám ve škole pozor na hubu.“

„On o tom ví?“

„Aby ne. Je u labouristu, ale na levym křídle. No Mathesone, co si myslíš o tom, co říkal doktor Lynch?“

Odpověděl j sem.

„To je fajne,“ řekl. „Otázka je: chceš s tím něco robít?“

„Už jsem se přihlásil na sbírání peněz pro Zdravotní pomoc.“

„To je dobře. Ale ne dost.“

Přes rozbité stavidlo jsme se rozběhli do zapadlejšího kouta. Orr byl rychlejší.

„Doktor Lynch,“ funěl přes rameno, „toho říkal víc. Večer probe-
reme, co můžeme udělat.“ Jmenoval kavárnu. „Salonek, přesně v
osm. Zajdi, jestli chceš. Je to na tobě.“

Běžel dál a já si to nechal projít hlavou.

Nebesa vědí, co to Orra napadlo pozvat mě na schůzi. Snad mě celá léta kradmo sledoval a věděl, že jsem spolehlivý. O diskusi se tu nemusím dlouze rozepisovat. Stačí říci, že šlo o reakci na dokument Lina Piao, který doktor Lynch potajmu šířil během přednáškového turné a který byl posléze v plném znění zveřejněn jako příloha různých soudních protokolů. Tehdy jsem o něm nevěděl a na schůzi se jednalo o velice prostých a téměř zákonných záležitostech, zcela v duchu širokého záběru Fronty. Teprve později jsem se seznámil s údernějšími jednotkami pod kontrolou doktora Lynche.

Začali jsme v malém. V následujících týdnech jsem každou volnou chvíli ušetřenou při učení na maturitu, večery, časná rána a víkendy, strávil pokrýváním East Endu a glasgowského přístavu hesly a symboly Fronty, stejně jako vlastními nápady.

PUSŤTE DUBČEKA, psali jsme na zdi Městských služeb v přístavu na pomoc tehdy slavnému československému partyzánovi, toho času v domácím vězení na příkaz NATO. Pokud vím, nápis tam ještě je, i když z B déšť časem udělal P.

Největším úspěchem ale byl bílý nápis na obrovské zdi Thompsonových loděnic, vyvedený odolnou nesmazatelnou barvou:

CELÝ SVĚT K MÍRU DOSPĚJE
STALIN JE NAŠE NADĚJE

V sobotu po maturitě jsme s otcem cestou z prohraného zápasu Mortonů v Cappielow jeli kolem. Rozesmál se.

„S prvním řádkem se rád ztotožním,“ řekl. „Druhý mi připomíná mládí. Starý dobrý Stalin. Musím přiznat, že jsem na pár zdí také napsal ‘Stalin králem’. Zvláštní, že lidi tomu řezníkovi pořád věří.“

„Zvláštní?“ Pověděl jsem mu o své dávné (sedm let, panebože!) rvačce kvůli Stalinově památce.

„Je v pořádku, že zabíjel Němce,“ řekl Malcolm. „I že zabíjel Američany. Spoustě lidí ale vadí, že zabíjel Rusy.“

„Bylo to nezbytné v boji proti kontrarevoluci,“ odtušil jsem prkenně.

Malcolm vyprskl. „Tak to vás dneska učí? Vida, vida. Co by se ve Svazu ve třicátých letech stalo, kdyby vypukla kontrarevoluce?“

„Byl by to strašný masakr,“ vyhrkl jsem. „Vraždění komunistů, a to byli nejvzdělanější lidé té doby. Pozabíjeli by je.“

„Pravda. Takže bychom mohli čekat, počkej... popravu většiny generálů Rudé armády? Masakr Ústředního výboru a Politbyra? Tisíce zabitých komunistů, statisíce straníků nahnaných do koncentračních táborů spolu s miliony obyčejných lidí? Masové propouštění schopných a poctivých socialistických ředitelů, plánovačů a inženýrů? Hospodářský rozklad zaviněný převlékači kabátů, kteří je nahradili? Otroickou práci v továrnách? Hladomory na venkově? Přátelství s Hitlerem? Postoupení velkého území fašistům? Něco takového? Taková by podle tebe byla kontrarevoluce?“

„Asi tak,“ připustil jsem.

„A právě to se stalo, ty hlavo skopová! Do posledního písmenka! Za Stalina!“

„Jak víme, že to není jenom naše propaganda?“

„A jsme zase u toho,“ vzdychl. „Je to jako se hádat s kazatelem od Svobodných presbyteriánů.“

„No tak. Víme, že v novinách je spousta lží. Podívej se, jaké nesmysly psali o zpacifikované Francii až do Květnové ofenzivy. Podívej se na...“

„Ano ano.“ Odbočil do příjemné uličky za golfovým hřištěm, kde jsme bydleli. Opřel se, stáhl si řidičské rukavice a zapálil si.

„Podívej, John, doma v tom nebudeme pokračovat. Maminka by se zlobila.“

„Dobře.“

„Mluvil jsi o novinách. Ano, o válce se píše spousta lží. Rád to přiznám, i když si pořád myslím, že je válka spravedlivá. Ve válce s Hitlerem to bylo stejné. Nic jiného nemůžeme čekat. Cenzura, zneužití vlastenectví, přání otcem myšlenky, pravda je první obět' a tak dále. Tak mi pověz, kdo v téhle zemi udělal pro odhalení lží nejvíc.“

„Russel, řekl bych,“ odpověděl jsem. Potom mě napadali už jen exulanti a uprchlíci ze ztrápené Evropy. „Pak Sartre, Camus, Deutscher...“

„To jsem chtěl slyšet. Deutscher. Kovaný marxista. Bývalý komunista. Uznává ho *Daily Worker* i *Daily Telegraph*. Čestný muž levicových názorů, je to tak?“

„Ano,“ přitakal jsem, i když mi bylo jasné, že mi chystá další past. Nemýlil jsem se. V domě vytáhl z knihovny ohmataný svazek.

Deutscherův *Stalin*, vydaný roku 1948, mi otevřel oči. Nikdy dřív jsem nenarazil na kritiku Stalina a jeho režimu zleva, ani na tak střízlivý a objektivní styl. Knížka jako by přišla ze ztraceného světa, ze světa před Shozem, před Pádem.

„Hovno,“ prohlásil Dan Orr. „Deutscher je trockista, i když válku má v merku. A trockisti jsou ksindl. Je mi egál, kolik jich Stalin popravil. Nezabil jich dost. Stejně přežili a vlezli do loutkové vlády v Petrohradě s náckama a Ukrajincema a špínou z tábora, co vytáhli Amíci.“

Na to jsem v té době neuměl odpovědět, a tak jsem to odložil. Měli jsme před sebou důležitější rozhodnutí. I když škola ještě nevyvěsila výsledky, věděli jsme, že dostaneme vyznamenání a od září můžeme nastoupit na univerzitu. Tak bychom si o pár let odložili vojnu. Absolventi se mohli přihlásit do důstojnické školy. Většina našich stejně úspěšných spolužáků šanci uvítala. Orr byl nezvratně přesvědčený, že my dva touto cestou jít nesmíme. Bylo to proti jeho zásadám (a zásadám Lidové fronty i Ligy mladých komunistů, jejímž byl zapáleným členem, jak jsem se později dozvěděl).

„Je to jednoznačný třídní privilegium,“ pravil. „Mladý dělník musí narukovat, sotva je mu osmnáct. Proč bysme se my měli járy vyhýbat službě? Co nám dává právo? Podívej na to - až odsloužíme, budeme to mít za sebou, na univerzitě nebudeme nervozni, naučíme

se střilet a můžeme se každému arbajtrovi podívat do očí, protože prodáme stejným šajsem.“

„Ale co když budeme muset střilet na bojovníky za svobodu?“

Nebo oni na nás, což mě trápilo víc.

„Tomu se nevyhneme,“ řekl Orr. Zasmál se. „Není to jako v komiksech, na střelení nedojde.“

Matka byla proti, otec to vzal fatalisticky. Matka ztropila scénu, ale prosadil jsem si svou.

Přes léto jsme se snažili něco si vydělat a uložit do Státního spořicího plánu. Ve válečném hospodářství nebylo těžké najít místo. Orra ironie osudu zavedla do nemocnice coby portýra a já dělal nekvalifikované práce v Thompsonových loděnicích. Z legrace jsme říkali, že pracujeme na otce toho druhého.

Doky mě ohromily svou velikostí, nebezpečím, hlukem a hlavně spojením hektického tempa se smyslem pro zahálku. Odbory byly silné, vedení shovívavé, pracovní postupy omezené a pracovní proces primitivní. Části loděnice připomínaly arabskou tržnici, kde desítky mužů malými kladívky vyklepávají měděné trubky a plechy nad přenosnými hořáky. Dělníci si mě kvůli přízvuku hned zařadili mezi horaly, což mě sice ponížilo, ale bylo to lepší než se hlásit k střední třídě. Starší muži mi jen těžko rozuměli - zprvu jsem si myslel, že jde o jazykovou bariéru, a tak jsem se snažil bez úspěchu napodobit poříční dialekt, ale pak mi došlo, že jsou zpola hluší, a tak jsem se uchýlil k hlasité standardní angličtině jako nějaký turista.

Místní stranická buňka musela vědět, že patřím k Frontě, ale nepokusila se mě kontaktovat; myslím, že v té době drželi studenty a dělníky od sebe. To se jim nevyplatilo, protože jsem se seznámil se svým prvním trockistou, studentem z druhého ročníku na letní brigádě. Často jsme se hádali a víc vám o tom nepovím.

Po práci jsem jel většinou autobusem do Nelsonovy ulice, došel jsem domů, umyl jsem se a půl hodiny spal před večerní svačinou. Když mi zbyly síly, vyrazil jsem ven, naoko na dvě piva, ale ve skutečnosti pracovat pro Frontu. Poté, co se dostatečně proslavila, přešla Fronta k druhé fázi kampaně, k boji proti kolaboraci. Kolaborant byl každý, kdo se bratříčkoval s Američany.

Glasgowský přístav leží východně od Greenocku, Gourock západně. Druhé jmenované město v sobě spojuje pohodlné středostavovské bydlení s nevalným letoviskem. Největší místní tančírna, Cragburn, důležitá předválečná stavba se skvělým parketem, přitahuje hosty z okolí mnoha mil.

S Orrem jsme se jednoho pátečního večera v červenci sešli v Ashtonské kavárně. Nejlepší obleky, napomádované vlasy, šátek v náprsní kapse. Před cestou na frontu lok z placatky a pár šluků z lípy. Záliv měl zrovna středomořský den, na pozadí válečných plavidel křižovaly jachty a čluny. U dveří libru vrátnému. Populární beatová kapela, pak swing band.

Pečlivě jsme zvolili kořist a pak ji zpovzdálí sledovali ven. Dlouhé černé vlasy do půli zad. Políbila svého amerického námořníčka na dobrou noc a ještě mu mávala, když odplouval na svou loď. Dohnali jsme ji ve stínech Pobřežní ulice, ztěžklých kyselým pachem stánků. Šátky na nos, moje ruka na její ústa. Zatáhli jsme ji do uličky a narážili na zeď. Ani jsme se nemuseli maskovat. Jedinkrát neodtrhla zrak od Orrovy otevřené břitvy.

„Tak poslyš, couro,“ řekl. „Odteďka budeš chodit jenom s našincema. Jasny? Jinak tě rozpáráme.“

Na tlustém makeupu se jí leskly slzy. Zkusila přikývnout.

„Něco na památku,“ zavrčel Orr. „Abys měla co vysvětlovat kamarádkam.“

Vzal ji za vlasy a uřízl je u hlavy. Lesklé prameny jí hodil k nohám, a než se stačila rozbrečet, utekli jsme.

Cestou domů jsem se pozvracel.

Za tři dny jsem zaslechl rozhovor dvou dívčin na zastávce. Mluvíli o naší akci, nebo o nějaké podobné. Přes víkend jich bylo víc, všechny zařídila Fronta

„Vypada, že když si vyraziš s Amoušem, jsi v šajsu,“ dovodila jedna z nich.

Povolávací rozkaz dorazil v srpnu, nemilý dárek k osmnáctým narozeninám. Po devíti týdnech v přijímači mě poslali do Severního Irska, kde jsem dva roky hlídal kasárna, muniční sklady a přístavy.

Belfast, Londonderry, Jižní Armagh: neklidnější a nepřátelštější kraje Britského impéria.

Orr skončil v Rhodésii. Je pochovaný na vojenském hřbitově v Salisbury.

Do zálohy mě propustili v září 1974, šel jsem na glasgowskou univerzitu. Všichni kolegové v prvním ročníku byli o dva roky mladší, včetně členů Fronty. Partajní linie se změnila. Mladí mužové se teď měli válce vyhýbat, odmítat nastoupit, chytit se každé záminky, pálit povolávací rozkazy, když nebude zbylí, plnit věznice. Ne že by se Strana dala k pacifistům. Jenže Strana i Fronta už měly dost vojáků na další krok po Lin Piaově žebříku.

Na Lidovou válku.

Je nezbytné pochopit dobovou situaci. Roku 1974 neřádili partyzáni už jen ve Spojených státech, v Británii a v bílých protektorátech Německo, Španělsko, Portugalsko a Belgie. I když technicky stály na straně Spojenců, byly vlády Francie a Itálie paralyzované a větší část jejich území ovládaly guerily. Všechny kolonie bojovaly za svobodu a ve skutečnosti jim vládli zástupci socialistických zemí, byť bombardováním zahnaní pod zem.

„Národy protiimperialistického tábora touží každým dnem po míru,“ psal Lin Piao. „Proč národy imperialistického tábora netouží po míru? Protože bohužel nevědí, jaké hrůzy zakoušejí lidové masy po celém světě. Je nutné jim důrazně předvést, jak se věci mají. Aby masy požadovaly návrat vojáků, pokrokový předvoj lidstva musí válku přivést k nim domů.“

O hodně později se tomu říkalo Lin Piaova „levá“ úchylka. Tehdy se jeho program označoval za stranickou linii. Sežral jsem ho i s navijákem.

Bydlel jsem v garsonce nedaleko univerzity a na víkendy jsem se špinavým prádlem jezdil k rodičům. Na vojně jsem neměl mnoho dovolenek a podle pokynů Fronty jsem nikde nemluvil o politice. Nikak mi to nevadilo. Rodiče si mysleli, že služba v armádě mi vyhnala nesmysly z hlavy.

Greenock se změnil. Mladší, tvrdší a početnější Orrovi následníci přeměřovali útoky od námořnických holek k námořníkům a vojákům. Nikdy nenapadli britské vojáky nebo policisty. Minimálně dvánáct Američanů padlo po bodnutí dýkou nebo zásahu střelnou zbraní. Vztahy mezi Američany a místními, dosud přátelské, poznamenala na jedné straně nedůvěra a na druhé podezřívavost. Navzájem se posilovaly. Skotové Američany začali brzy napadat i v naprosto nepolitických šarvátkách a mariňáci na vycházce často zmlátili drzého pubertáka. Rodiče se pak chtěli pomstít. Připojili se další příbuzní. Americký voják si nikdy nemohl být jistý, jestli vyzývavá krasavice nebo křehká stařenka nejsou ve skutečnosti nepřátelé.

V přístavu přibýlo ozbrojených hlídek v džípech. V drsnějších čtvrtích po nich děcka házela kamení. Nic z toho se nedostalo do celostátního tisku a *Greenock Telegraph* je pokryl jen v rámci černé kroniky; *Daily Worker* ovšem psal o podobných incidentech na amerických základnách v celé Británii.

Já v nich prsty neměl. První molotov vzlétl v lednu 1975, když jsem byl v Glasgově. Američtí námořní důstojníci poprvé opětovali palbu v únoru - zajeli příliš daleko do Greenocku a byli obklíčeni -, to jsem byl také v Glasgově. O přestřelce jsem se dočetl v *Glasgow Herald*.

V Glasgově jsme pracovali spíš politicky, agitovali jsme, rozdávali letáky a demonstrovali. Nějakých sto lidí jsme vzali na velkou podzimní manifestaci v Londýně. Na Grosvenor Square se sešlo asi sto tisíc demonstrantů, z toho deset tisíc tvořilo militantní jádro, které skandovalo: „Do boje! K vítězství!“ (na tom jsme se všichni shodli) a z několika málo hrdel: „Stalin, Stalin!“ nebo „Ať žije předseda Lin!“ a trockisté se nás snažili překřičet: „Londýn! Paříž! Řím! Berlín!“

Byla to legrace. Zapsal jsem se na chemii a fyziku (v Glasgově stále nazývanou ‘přírodní filosofie’), protože mě odjakživa fascinovala. Důstojnická škola by pro mě představovala velké riziko (musel bych projít spoustou bezpečnostních a politických prověrek), ale přihlásil jsem se do střeleckého kroužku, protože se s DŠ dělil o střelnici i o zbrojnici. A já byl samozřejmě stále ještě záložák. Na přání Fronty jsem se držel zpátky a trpělivě čekal.

Diagram i jeho vzor jsem v prváku na gymnáziu viděl snad stokrát, obrazec železných pilin naskládaných na papíře podle siločar magnetu. Vyvažoval jsem magnety na sobě, prsty jsem je stlačoval identickými póly k sobě, aby mi neujely, ale přitiskly se. Cítil jsem mezi nimi magickou odpudivou pružinu. Jednou pozdě večer, bylo to v únoru 1975, jsem si nad učebnicí fyziky poprvé spojil magnetické odpuzování s podivně nejistým pohybem antigravitačního bombardéru nad mořem.

Není snad možné, přemýšlel jsem, že je antigravitace opačným pólem gravitace a udržet ji stabilní je tudíž stejně těžké jako vybalancovat jeden magnet na druhém? Že má pole lodi stejný tvar jako siločáry magnetu? Pokud je to tak, PVB odkloní dráhu jakékoli rakety, která k němu míří shora či zdola, zatímco z boku by se mu snadno dostala na kůži, protože tady jsou oba póly vyrovnané. Poškozený bombardér, který jsem viděl jako dítě, měl zub na okraji, pokud si dobře vzpomínám. Pravděpodobnost takového náhodného zásahu je natolik nízká, že za celou válku mohlo snadno dojít jen k jedné nehodě. Kdyby se však nepřítel dozvěděl pravdu, mělo by zjištění tak strašné důsledky, že možná právě tohle tajemství se pánové v černých oblecích snažili za každou cenu udržet. Slabina PVB mi připadala daleko důležitější než nepodstatný detail, že pilotem bylo malé dítě nebo trpaslík.

Přemýšlel jsem, jestli mám svoji teorii předat Frontě a přes ni revolučním vzdušným silám. Samotného mě ale vyděsila myšlenka, že to někomu prozradím. Rodiče mi důkladně vštípili přesvědčení, že ať řeknu cokoli, najdou si agenti mne i je.

Spojenci a Británie zvláště tehdy používali dvojí metr - liberální a demokratické tradice je nutily snášet radikální opozici a násilný odpor řešit spíše jako občanské nepokoje než jako vlastizradu, zatímco na druhé straně si vojenská a státní tajemství střežili totalitními metodami. Za veřejné kázání názorů Fronty hrozila nanejvýš noc ve vazbě nebo výprask od kolemjdoucích. Vyzvědač nebo kdokoli podezřelý z hmatatelné pomoci nepříteli buď beze stopy zmizel, nebo byl po krátkém soudu popraven. Přibývalo fám o mučírňách a koncentračních táborech. Těžko soudit, co na nich bylo pravdy, ale ta u fám není důležitá.

Teorii jsem si tedy nechal pro sebe a nadále jsem se ji snažil soukromě potvrdit nebo vyvrátit při čtení válečných pamětí. Většina memoárů z rudé strany byla nabubřelá a nerealistická. Paměti spojeneckých vojáků se četly lépe, i když často prozrazovaly snahu o senzaci. Pokud jsem se na ně mohl spolehnout, pak se PVB občas používaly i k letecké podpoře a dokonce k evakuaci raněných v situacích, kde se příliš nestřílelo, ale počasí bylo na vrtulníky příliš divoké.

Prozatím jsem teorie uložil k ledu a věnoval se své práci, dokud pro mne nebude mít Fronta důležitější úkoly. Když nastal čas, studií jsem zanechal bez lítosti. Byl jsem znovu povolán.

Když morfium zabralo, přestal Davey řvát. Nohavicí mu na sedadlo ukradeného auta stále prosakovala krev. Přímo pod koleno to dostal vysokorychlostním projektilem. Ať už mu holeň visela na čemkoli, kost to nebyla. V žlutém světle sodíkových výbojek naše tváře působily nemocným dojmem, ale jeho byla bílá jako stěna. Bezvládně ležel vzadu, hlavu a ramena mezi sedadly, nohy nahoře. Já seděl vedle něj, držel jsem škrtidlo a zpomaloval ztrátu krve.

Andy se na nás otočil od volantu.

„Vezmeme ho do nemocnice?“

Byla hned na konci ulice, naše auto stálo s běžícím motorem u cukrovaru. Těžce tu voněla melasa, mlha byla lepkavá a kouřmá.

„Můžeme ho tam vyhodit a zmizet,“ podotkl Gordon, ale dozadu se neotočil.

Zachránit mu nohu a možná i život pro vězení a internační tábor. Ani omylem. Tajné lazarety Fronty ale praskaly ve švech - slyšeli jsme to v rádiu.

„West End,“ řekl jsem. „Konec Jižní ulice.“

Andy zařadil jedničku a rozjeli jsme se kolem nemocnice a Západního nádraží povolenou rychlostí, která mi ničila nervy, i když jsem věděl, že to jinak nejde. Armáda tu nepatrolovala, ale nemělo smysl provokovat dopravní policii.

Zastavili jsme ve stínu za rohem domu mých rodičů. Andy se odjel zbavit auta a já s Gordonem protáhl Daveyho zahradními dvířky

na cestu mezi dvorky, pak přes plot a na zadní verandu. Ještě jsem měl klíče. Naposledy jsem je použil před dvěma lety.

Sundat maskovací přehoz, pušku nechat za dveřmi, dojít do kuchyně, rozsvítit. Nahoře už bylo slyšet kroky., Slyšel jsem cvaknout závěrku.

„Malcolme!“ zavolal jsem od dveří do obývacího pokoje. „To jsem já!“

Vydal pár konejšivých zvuků, přidal ostřejší příkaz a pak se objevil na schodech, župan nedopnutý. Vypadal jako nakreslený tužkou, tvář plnou šedých tahů, pod očima tmavé pytlíky. Vyrazil ke mně.

„Jsi zraněný!“

„To není moje krev,“ odvětil jsem.

Stiskl rty. „Chápu. Vemte ho dovnitř. Do kuchyně na podlahu.“

S Gordonem jsme Daveyho položili na dlaždičky pod zářivku. Žaluzie už byly zatažené. Otec přišel s černou brašnou. Umyl si ruce u dřezu a ustoupil.

„Konvici,“ nařídil.

Dal jsem vařit vodu. Nůžkami už stříhal nohavici.

„Prokrista,“ zazoufal. „Odvezte ho do nemocnice. Nejsem chirurg.“

„Nemůžeme,“ namítl jsem. „Udělej, co půjde.“

„Můžu ho ochránit před šokem, vyčistit ránu a zavázat ji.“ Zvedl hlavu. „V horní polici je fýzák, hadička a jehly.“

Když zaváděl infuzi, držel jsem pytlík s roztokem. Voda se začala vařit. Malcolm vyvařil skalpel a kleště, roztrhl pytlík sterilních tamponů a dal se do díla. Za pět minut měl ránu vyčištěnou a zavázanou, kost podepřenou dlahou a obě nohy podložené polštářkem. K morfiu se přidala dávka čistého heroinu.

„Hotovo,“ řekl Malcolm. „Přežije to. Jestli chcete zachránit nohu, musíte hned na chirurgii.“

Sjel nás pohledem. „To nemáte polní lazarety, pitomci?“

„Jsou plné,“ odvětil jsem.

Nakrčil nos. „Rušná noc, co?“

Davey se probíral.

„Odvezte mě,“ řekl. „Nebudu zpívat.“

Otec se na něj podíval.

„Budeš,“ prohlásil a po bolestivém nádechu dodal: „Ale já ne. Vezmu ho do Královské a odpřísáhnu, že se připleťl k přestřelce a já ho zachráním.“ Uviděl na zadní verandě pušky a zamračil se na mě. „Má na ruce prach?“

Zakroutil jsem hlavou.

„Ani jsme si nevystřelili.“

„Smůla,“ poznamenal suše. „Půjdeš se mnou a vy, pane,“ obrátil se na Gordona, „vypadnete i s puškama z mého domu.“

Gordon se na mě podíval a já přikývl.

„Přes hřbitov,“ řekl jsem mu.

Na poslední chvíli jsem si vzpomněl, že musíme Daveymu z kapsy vyndat revolver. Najednou se objevila matka, v slzách, ale bez řeči mě objala a začala vytírat podlahu.

Cestou jsme se dohodli na historce, a když otec u nemocnice odešel pro zřízence s nosítky, vytratil jsem se z auta. Stále přijížděly další a další sanitky. Kolem se motala spousta uniform. Tou dobou jsme už bojovali s Brity stejně jako s Američany. Malcolm se za pár minut vrátil, já vystoupil ze stínu a nasedl do auta.

„Zbaštili to,“ řekl. Zapálil si a strašně se rozkašlal. „Zajedeš na chvíli k nám? Prohodit pár slov s mámou.“

„To není bezpečné,“ namítl jsem. „Ocenil bych, kdybys mě hodil k Barrově chýši. Jinak vyskočím hned.“

„Svezu tě.“

Zpátky kolem nádraží, tentokrát poklidnější rychlostí.

„Díky,“ vzpomněl jsem si. „Za všechno.“

Usmál se, ale neotočil na mě hlavu. „Hlavně neublížit, znáš to.“

Chvíli řídil mlčky, zahrnul na Inverkip Road. Po pravé ruce se míhala hřbitovní zeď. Gordon se teď plahočí někde za ní.

„Vyřídím jí, že ji máš rád, dobře?“

„Ano.“

„Teď tě pár let neuvidíme?“

„Kdyby jen pár let,“ odvětil jsem po pravdě.

Nedaleko před Barrovou chýší zajel do dvora a zaparkoval pod rozbitou lucernou. Tvář mu ozářila další cigareta.

„Tak dobře. Musím ti něco říct.“

Vzdychl a zase se rozkašlal.

„Už mě asi neuvidíš. Matka to ještě neví, ale zbývá mi šest měsíců. Nanebevýš.“

„Panebože,“ lekl jsem se.

„Rakovina plic,“ vysvětlil. „Je jí tu spousta. Hnusný vzduch.“ Zamáčkkl cigaretu. „V budoucnu se drž venkovského válčení. Je zdravější než městská varianta.“

„Budu bojovat, kam mě...“

Rozpil se mi před očima. Rozplakal jsem se mu na rameni.

„Stačí.“ Jemně mě odstrčil.

„Nic mě nebolí,“ ujistil mne. „Whisky, tabák a heroin, tři největší požehnání. A jak říkali Řekové, nic není strašné, když víš, že nebýt není strašné. Poznám, kdy to ukončit.“

„Panebože,“ opakoval jsem nedovtipně.

Blýskl žlutými zuby. „Nemám strach, že se setkám se Stvořitelem. Ale ještě mě něco tíží. Musím něco přeložit na tvá bedra.“

„Dobře.“

Opřel se a zavřel oči.

„Kdysi jsem ošetřoval velice podobné zranění nohy...,“ začal. „Byl jsi u toho. Byl jsi daleko menší, stejně jako pacient. Vzpomínáš si?“

„Samozřejmě.“ Roztrásla se mi kolena.

„Když jsme o tom posledně mluvili, navrhl jsem ti, ať se zajímáš o původ bombardéru. Určitě jsi načetl nějaké knížky, nechal sis to projít hlavou a dospěls k vlastním závěrům.“

„Ano. Je to...“

Zvedl ruku. „Nech si to pro sebe. Já měl na přemýšlení o původu pilota daleko víc času. Napřed jsem si stejně jako ty myslel, že je to dítě. Když jsem ho ale viděl zblízka, lekl jsem se, že vidím dílo... nového Mengeleho. Šedá pleť, čtyři prsty na rukou i na nohou, veliké oči, nazlátlá krev... Léta jsem byl přesvědčen, že byl obětí zruďné nacistické vědy, chápeš. Ale od té doby jsem také hodně přečetl. A jako lékař vím, co je a co není možné. Žádný vzácný syndrom, žádná operace, žádná mutace ani mrzačení zárodku nemohly vést k takovému tělu. Nebyl to deformovaný člověk. Měl naprosto zdravé, normální tělo, ale ne lidské.“

Otočil se ke mně a zakroutil hlavou. „Paměť samozřejmě může zavádět. Ale i přesto jsem přesvědčen, že pilot nejen nebyl člověk, ale nebyl ani savec. Nejsem si ani jistý, že patřil k obratlovcům. Kostí pod kolenem měl...“

Zacukalo mu ve tváři. „Jako z umělé hmoty, a duté. Tenkostěnné trubky vyplněné příčkami.“

Bylo mi do smíchu.

„Chceš říct, že byl z jiné planety?“

„Ne,“ odsekl otec. „To ne. Říkám ti, co jsem viděl.“ Mávl rukou a cigareta nakreslila ve tmě klikatou světlou čáru. „Pokud já vím, pilot třeba patřil k inteligentnímu druhu, který se vyvinul na Zemi a schovává se někde v Kongu nebo v Himalájích jako sněžný muž.“

Zasmál se a přivodil si tak další záchvat kašle.

„Tak tohle tajemství jsem si nechtěl vzít do hrobu, Johne. Tady ho máš.“

Chvilí jsme se ještě bavili, pak jsem vystoupil a zadní světla zmizela ve tmě.

Skotsko není pro venkovskou partyzánskou válku vhodné, protože už dávno přišlo o stromy i o venkovany. Bez podpory přírody a místního obyvatelstva musí být oddíl brzy nalezen, pokud dřív nevyhladoví. Rozsáhlá Vysočina navíc neměla sebemenší vojenský význam.

To si všichni mysleli, dokud partyzánská válka skutečně nezačala. Noc, mraky a déšť, škarpy, skalky, kapradí, remízky, zbytky lesů, potoky, mosty, chatrče, ty všechny poskytovaly úkryt. Řídká populace nás těžko mohla zradit nebo nám pomoci (po dobrém či po zlém) a poskytovala málo cílů nepřátelské pomstě na civilistech. Jelenů, ovcí a králíků byla hojnost, všude rostly jedlé bobule a nebyl problém koupit nebo ukrást zeleninu. Strategický význam přístavů, příbřežních ropných věží a zranitelnost propagandisticky důležitých velkých měst - Fort William, Inverness, Aberdeenu, Thursa - nutily státní ozbrojené síly hlídat celou nesmírnou rozlohu; přesouvat vojáky i techniku po dlouhých, úzkých silničkách vřesovišti, roklinami jako stvořenými pro past a létat nízko nad často podmračenými kopci; hlídat hydroelektrárny, železnice, mikrovlnné retranslační stanice, vojenské objekty a cvičiště; střežit stovky mil potrubí a kabelů.

A to byla jen Vysočina: oblast, kam mě poslali ze zřejmých důvodů. Ti, kdo bojovali v Pohraničí, na Jezerech, na Jihozápadě, ba i v úrodném Pertšíru, našli jiné slabiny, odlišné možnosti. A to nemluví o všem, co dělali naši angličtí a velšští soudruzi. Roku 1981 už země stála díky Frontě v plamenech. Linie se změnila - Teng Siao Ping na Versailleských rozhovorech opatrně postupoval - ale my bojovali dál a hrdě plnili direktivu zesnulého předsedy. Přinesli jsme válku domů.

Samopal z Brna byl těžký a batoh ještě těžší. Byl jsem skoro rád, že musím jít pomalu. Přesun ve skrytu mraků byl obtížný a nebezpečný. Viditelnost v říjnu spadla na pár metrů, mraky visely tak sto metrů nad námi a už zrána se blížila bouřka. Za mnou šlo z hřebene devět mužů. Našel jsem dno skoro vyschlého potoka, i když kameny byly ještě mokré od deště před týdnem. Po kamenitém schodišti jsme sestoupili ze zrádného obzoru. Do první tůňky jsem zahučel po stehna.

Vylezl jsem a šel dál. Kdyby nebyla taková zima, bolel by mě kotník. Světlo zjasnělo a najednou jsme vyšli z mraků nad údolím, po jehož dnu vedla silnice i železná dráha, vpravo, na západ, se k jezeru s kamennou chatou táhla zelená louka. V údolí bylo vidět tři domy, všechny daleko od sebe. Věděli jsme, kdo tu žije, a oni věděli, že o nich víme. Ti nám potíže dělat nebudou. Přímo před námi stála polorozpadlá stodola z nezděného kamene, prorostlá jeřáby, zrezivělé železné krovy chránily už jen houštinu kopřiv a ostružin.

Sestoupili jsme na správném místě. Pár set metrů doleva železniční trať křížila silnici po viaduktu. Minulou noc jsme most podminovali, kabel od roznětky by měl končit právě ve stodole. Za hodinu a deset minut tu projede vlak. Měli jsme most strhnout tak, aby měl vlak čas zastavit - civilní oběti při této akci nebyly třeba. Na pasažéry a zboží v poštovním voze jsme plánovali uvalit revoluční daň, pak poslat cestující dál po svých a vlak shodit z mostu na silnici, čímž zablokujeme dvě přístupové cesty. Když zbude čas, nebude na škodu zaminovat i vrak vlaku.

Mávl jsem na muže za sebou, ten mávl na dalšího a tak jsme všichni vyšli z mlhy a schovali se v mělké strouze. Andy a Gordon se

mnou bojovali už od pouličních bitek v Greenocku. Z dalších byli tři - Sandy, Mike a Neil - také od řeky Clyde a čtyři odsud (jenom v našich očích, protože podle svého mínění si byli Ian ze Strome, Murdo z Torridonu, Donald z Ullapoolu a Norman z Inverness stejně vzdálení jako nám).

„Tormode,“ řekl jsem Normanovi, „skoč se podívat do boudy, jestli elektrikář odvedl dobrou práci. Mávní, pokud ano, mávní dvakrát, jestli ne. Nevystřkuj hlavu a čekej na signál.“

„Žádný nemáme.“

„Píšťalku, vole. Mám píšťalku.“

„No jo, pravda.“

Přikrčený přeběhl ke zřícenině a za chvíli mávl. Andyho jsem poslal s vysílačkou půl míle podél trati naproti vlaku, aby potvrdil příjezd, a ostatní jsem rozmístil po obou stranách silnice i železnice. Kromě hlídkování a posléze nájezdu na vlak měli také zajistit, aby pod viadukt v nesprávné chvíli nevjelo civilní vozidlo. Spustilo se mrhnutí a od západu tmavla fronta. Byla ještě dobrých pět mil daleko, ale vítr se mi už zakusoval do kostí.

Právě jsem se s vysílačkou a zbraní usadil za balvanem nad mostem, do akce ve 12:11 zbývalo třicet minut, když jsem z východu uslyšel lokomotivu. Vlak nikdo z nás neviděl, snad jedině Andy, a tak jsem mu zavolał.

„Osobní vlak,“ řekl. „Počkat, na konci má pár nákladních vagónů - kurva, ne! Jsou to plošiny! Vezou dva tanky!“

„Vojenský transport,“ hádal jsem. „Snad. Potvrd', až tě mine.“

„Můžu to odtady zkouknout dalekohledem.“

Přesto si nebyl jistý.

Uplynuly dvě nekonečné minuty. Údolí naplnilo dunění vlaku, nebo mi to aspoň tak připadalo, dokud nedaleko překvapivě hlasitě nezabečela ovce. Ve vysílačce zapraskalo.

„Potvrzuju vojensky transport,“ řekl Andy, když se vlak objevil v zatáčce. Nejel moc rychle, nějakých dvacet mil za hodinu.

Měl jsem na výběr. Můžu ho nechat projet a pokračovat podle plánu, nebo se chopit nesmírně nebezpečné příležitosti a nadělat daleko větší bordel, než jsme plánovali.

Sledoval jsem vlak pod svahem, počkal jsem si, až lokomotiva přejede most, a pak jsem zapískal. Norman nezaváhal. Nálož explodovala, když byl na mostku třetí vagon. Viadukt nestrhla ani náhodou, ale shodila vagon z kolejí. Prorazil zábradlí a zapíchl se předním koncem do vozovky. Zbylé čtyři vozy mu narazily do zadku. Jeden se svalil na násep, druhý vykolejil, poslední dvě plošiny zůstaly na kolejích.

Lokomotiva a první dva vagony zatím ujely čtvrt míle a odhodlaně zrychlovaly. S tím jsme nemohli nic dělat. Okamžitě jsem spustil palbu na okénka. Moji muži dlouho nečekali a za chvíli se jako já schovali před očekávanou odvetnou střelbou.

Když utichl rachot železa a palba samopalů, uslyšeli jsme tišší zvuky. Přes bolestivý řev a sténání bylo slyšet rozkazy. Za několik sekund začali střílet z pušek a pistolí. Opatrně jsem zvedl hlavu, vysledoval jsem, odkud se střílí, a pak jsem odvážlivce trestal jednotlivými projektily.

Zase ticho. Neil a Murdo se ohlásili z protějšího svahu. Oba už měli na kontě jednoho či dva, kteří se pokusili utéct nebo pomáhat. Vypadalo to, že máme vojáky přišpendlené na místě. Na druhou stranu jsme sami nemohli z úkrytu. V dlouhé přestřelce by jim asi déle vydržela munice a pak by nás měli na lopatě.

Pat za půl hodiny vyřešila průtrž mračen. Osobní vlak, na který jsme původně čekali, nedorazil. Každý, kdo přijel autem, zmizel, sotva zjistil, co se děje. Přeskupili jsme se u silnice západně od viaduktu, na doslech shozeného vagonu.

„Tohle je vražda,“ řekl Norman.

Uvědomoval jsem si, kolik životů jsem svým rozhodnutím právě zničil. Nic jsem si nenamlouval, ale také mi bylo jasné, kolik životů jsem zachránil tam, kam měli vojáci namířeno.

„Viděl jsi bílou vlajku?“ zavrčel jsem. „Dokud se nevzdají, bojujeme.“

„Otázkou zůstává, jestli se stáhneme, dokud máme navrch,“ nadhodil Andy.

„Určitě sem pošlou posily,“ přidal se Murdo. „Už jen ty dva vagony, co zdrhly.“

„Zřejmě nás přeceňují,“ přemýšlel jsem nahlas jako správný demokrat. „Jaký šílenec by přepadl vojenský vlak s deseti muži?“

Zasmáli jsme se, deštěm sehnaní do těsného hloučku. Vítr stále sílil.

„V týhle slotě nemůžou poslat letadla,“ poznamenal Sandy.

„Přesto bude nejlepší sypat pryč, dokud můžeme, a tady toho stejně víc...,“ zarazil jsem se. „Počkat, co s těmi tanky?“

„Těm moc neublížíme,“ řekl Mike.

„To ne,“ přitakal jsem. „Ale představ si, čemu dokáže ublížit tank.

Šlo to snadno. Bylo to neuvěřitelné, uboze, triviálně prosté. Čtyři z nás na vojně řídili tank, rozdělili jsme se tedy na dvě skupiny, urazili jsme zámky z řetězů a znárodnili oba obrněnce. Měly plnou nádrž i výzbroj. Natvrdo jsme s nimi sjeli na násep a dolů na silnici, rozstříleli jsme vagon, zajeli pod most, rozstříleli jsme zbytek vlaku a pak i most. Pak jsme přešli přes koleje a přes trosky mostu a pokračovali pár mil po silnici, nakonec jsme z ní sjeli, a když dorazily posily - tucet nákladůků a čtyři obrněné transportéry -, rozstříleli jsme i je.

V půli odpoledne měl nepřítel stovky ztrát a nulovou možnost pohybu. Nám naopak přicházely posily, střílely ze všech kopců, ve vlaku znárodňovaly další zbraně a munici a pak útočily na posily posil. Bitva v údolí Carron se pomalu stávala největší válečnou událostí na britských ostrovech. Horšící se počasí nám hrálo do karet, i když mým mužům přinejmenším hrozil zápal plic.

O příletu bombardéru jsme se dozvěděli, když jsme ztratili spojení se soudruhy na hřebeni. O minutu později jsem periskopem viděl, jak druhý tank, vzdálený několik set metrů, koupil přímý zásah. Výbuch zeminy a oceli mi jasně sdělil, že Gordon, Ian, Mike, Sandy a Norman jsou bezpochyby mrtví.

„Zpátky, zpátky, zpátky!“ velel jsem.

Murdo zařadil zpátečku a sešlápl plyn, já se praštil o mířidla Výbuch bomby nějakých dvacet metrů před námi tank nadzdvihl, ale nepřevrátil.

Z čela a z horního rtu mi tekla krev.

„Všichni v pořádku?“ zařval jsem.

Nikdo neodpověděl. Ticho. Andy mě tahal za nohu, pohyboval rty a kýval. Ukázal si na uši. Usmál jsem se, vyhlédl jsem periskopem a uviděl bombardér nad silnicí přímo přes údolí. Klesal na pomoc znehybněné koloně. Pět set metrů od nás v přesně stejné výšce.

V komoře jsem měl granát. Otočil jsem věž a zamířil, právě se mi vracel sluch, strašně mi zvonilo v uších, jenže já se hned zase ohlušil vlastním výstřelem. Mířil jsem intuitivně, bez hledáček, zenově, dosáhl jsem dokonalého okamžiku. Věděl jsem, že zasáhnu, a zasáhl jsem.

Bombardér vystřelil vzhůru, poskočil k nám, pak nakřivo přistál u říčky, padesát metrů od nás, o deset metrů níž, a ležel v trávě jako opuchlá protitanková mina.

Nohou jsem šťouchl Murda do ramene, aby sjel dolů. Andy spustil palbu z kulometu. Zastavili jsme u bombardéru. Vzal jsem samopal, otevřel poklop, vylezl ven a seskočil. V uších mi ještě zvonilo. Vítr byl pořád divoký, déšť mě okamžitě promočil na kost, klepal jsem se zimou. Voda stékala z talíře jako z ponorky těsně po vynoření. Bylo cítit rašelinu, železo a myrtnu. Z díry na kraji talíře stoupal dým stejně jako kdysi na základně.

Obešel jsem ho, opatrně jsem uhýbal kulometným hlavním. Pažbou samopalu jsem udeřil do průlezu. Talíř zazvonil jako zvon, ještě hlasitěji než moje zvonění v uších.

Průlez se otevřel. Ustoupil jsem a zamířil. Napřed se objevila velká helma, pak ruce a trup, nakonec i nohy. Pilot sklouzl na zem a stanul přede mnou s rukama nad hlavou. Pomaličku si sundal helmu.

Na ramena spadly plavé vlasy. Pilotka byla neuvěřitelně krásná a přes dva metry vysoká.

Tank jsme poškodili na silnici nějakých pět mil na západ a odešli do kopců. Bouří a houstnoucí tmou jsme se dopotáceli až do bezpečného domu v divočině. Zajatkyně byla neúnavná a mlčenlivá. Měla zelenočernou leteckou kombinézu, standardní americký model včetně nárameníků. Helmu nesla v ruce, vlasy si stáhla do uzlu. Kolt pětáctýřicet a bowiják vydala bez protestů.

Bezpečný dům byla myslivna s kuchyní a dvěma pokoji, ve větším stál krb. Pod ním bylo naskládané suché dřevo. Zapálili jsme

oheň, svlékli si mokré oblečení - tedy všechno - a rozvěsili ho, pak jsme si do menšího pokoje došli pro suché. Zajatkyně nás bez mrknutí oka sledovala a sama si svlékla kombinézu. Pod ní měla přiléhavý oděv utkaný snad z hliníku, propletený tenkými hadičkami. Kopíroval křivky dobře rostlého ženského těla. Až příliš souměrného na takovou obryni. Rozvalila se v ošoupaném křesle u krbu, rozpustila si mokré vlasy a beze slova nás dál pozorovala.

Murdo, Andy, Neil a Donald se hráli u ohně. Já stál s ukořistěnou pistolí za nimi.

„Donalde,“ řekl jsem, „máš první hlídku. Vzadu je celta. Neile, uvař čaj a napřed dej Donaldovi.“

„Tři kostky, jestli máme cukr,“ požádal Donald a odešel pro celtu. Neil zmizel v kuchyni. Bylo slyšet, jak nadává benzínovému vaříči. Zajatkyně se poprvé usmála. Byla opravdu krásná, ale bledé rysy měla ostré, skoro mužské, a fialové oči nepřírozeně veliké.

„Mluv,“ přikázal jsem.

„Jodelle Smithová,“ spustila. „Kapitán amerického letectva, číslo...,“ oddrmolila ho.

Na ženu měla hluboký hlas, ale příjemný, dokonalý americký přízvuk. Donald se na ni cestou ven zle zamračil.

„Jak chceš,“ řekl jsem. „Nejsme signatáři Ženevské konvence. Nepovažujeme tě za zajatce, ale za válečného zločince, vzdušného piráta. Všechna práva válečného zajatce si zasloužíš jedině tak, že nám odpovíš na všechny otázky. Jinak tě předáme nejbližšímu revolučnímu tribunálu. Tady to berou docela biblicky. Zřejmě tě nechají ukamenovat.“

Nechápu, jak chlapi dokázali udržet kamennou tvář. Možná to bylo ztrátou kamarádů a soudruhů, stejně jako u mě. Přál jsem jí smrt, ale jinak jsem blfoval - na Vysočině žádné revoluční tribunály nebyly a zajatce jsme většinou odzbrojili, vyslechli a propustili, jakmile to šlo.

Pilotka chvíli mlčela, hlavu skloněnou trochu ke straně, pak pokrčila rameny a usmála se.

„Nejsem první zajatý pilot,“ řekla. „Všichni se bez úhony vrátili.“ Narovнала se a předklonila. „Pokud vám nestačí jméno, hodnost a

číslo, klidně si můžeme popovídat o čemkoli kromě vojenských tajemství. Co byste chtěl vědět?“

Podíval jsem se po ostatních. Nikomu jsem neřekl, co otec kdysi viděl, a teď jsem byl rád, protože by mi přestali věřit. Oproti tomu, co viděl otec, vypadala pilotka lidsky. Proti většině lidí ale působila velice podivně.

„Odkud opravdu jste?“ zeptal jsem se.

„Z Venuše.“

Ostatní se rozesmáli. Já ne.

„Co se stalo s tamtěmi piloty?“ Podržel jsem dlaň asi metr nad zemí.

„Marťany jsme už dávno vystřídali,“ odpověděla vážně. „Pořád pomáhají s válkou, ale už nejsou na frontě. Američany znervózňovali a nebylo snadné je udržet v tajnosti.“

Zpražil jsem své muže pohledem.

„Chcete říct, že na straně Američanů bojují dva mimozemské druhy?“

„Ano.“ Zasmála se. „Šediváci z Marsu a blondáci z Venuše.“

„To je naprostá hovadina,“ prohlásil Neil. „Je Američanka. Všichni jsou tam vyšší. Mají lepší jídlo.“

„Možná,“ připustil jsem, „ale já čekal jiného pilota. Viděl jsem jednoho z jiného druhu. Můj otec si ho prohlédl zblízka.“

Pilotka povytáhla obočí.

„Nehoda v Airdu? 1964?“

Přikývl jsem.

„Aha. Váš otec je tedy... doktor Malcolm Donald Matheson a vy jste jeho syn John.“

„Jak to můžete vědět?“

„Četla jsem hlášení.“

„To je padlý na hlavu,“ prohlásil Andy. „Je to past, podfuk. Už neřekneme ani slovo a nebudeme ji poslouchat.“

„V kuchyni jsou vajíčka, špek a bandory,“ řekl jsem. „Zkus být pro změnu chvíli užitečný.“

Probodl mě pohledem a odkráčel.

„Ale má pravdu,“ zvolal jsem nahlas, aby mě Andy slyšel. „Jakmile přejde bouřka, pošleme tě vyšším místům k výsledku. Budeš mluvit i s nimi?“

Rozhodila rukama. „Stejně jako s vámi. Neprozradím vojenské tajemství.“

„No jo, same dezinformace,“ zahudral Murdo. „Nekecej, že není vojensky tajemství, když za Amouše bojujou mimozemšťani. Jenže aby lidi uvěřili, to je jiná. Bože, už Američani robí dost problémů. Kdo by se pral s Mart'anama?“

Zoufale se rozchechtal.

Jodelle se na něj zamyšleně podívala.

„To je pravda,“ přitakala. „Kdyby ale na druhou stranu komunisté prohlásili, že nepřátelé nejsou lidé, sjednotili by proti Spojencům daleko větší síly a oslabili by spojeneckou morálku, protože tu vyvstává množství politických, náboženských a filosofických problémů. Zatím jsme brali v potaz spíš druhou možnost.“

Sevřel jsem pistoli.

„Mluvíš o psychologické válce. A vedeš ji i tady a teď. Sklapni.“

Usmála se a pokrčila rameny.

„Nikdo s ní nepromluví,“ nařídil jsem.

Sám jsem hořel zvědavostí, ale bylo mi jasné, že pokračovat v rozhovoru by muže opravdu mátló a demoralizovalo. Všechny jsem zaměstnal hlídáním zajatkyň, čištěním zbraní, prostíráním na stůl. Andy přinesl ták se smaženými vejci na slanině a vařenými brambory. Než bych jedl, raději jsem vystřídal Donalda na stráží a s prázdným žaludkem a M-16 pod pláštěnkou jsem v bouřce obcházel myslivnu. Závěsy neprosvítaly a naši přítomnost mohl prozradit jen kouř z komína. Hlídal jsem tedy hlavně závětrnou stranu, kde by mohl dým někdo ucítit. Vidět ho rozhodně nebylo.

Právě jsem se díval po větru a natahoval uši na východ, když mi vzadu na krku vstaly chloupky a ve vzduchu zavoněl ozon.

Neochotně jsem se otočil, jako bych měl spatřit ducha. Místo něj jsem ale na pozadí domu uviděl přistávat bombardér zahalený modrým svitem. Připadalo mi, že syčí, ale možná to byly jen kapky deště. Chvilí jsem zůstal nehybný jako létající talíř, pověšený kousek nad

zemí. Pak jsem zvedl pušku. Z bombardéru zablýsklo a já v bezvědomí spadl na záda.

Probudily mě hlasy a bolest. Na celém těle mě pálila kůže, bolelo otevřít oči. Ležel jsem na boku na měkké šedivé podlaze. Světlo bylo perleťové a rozptýlené. Když jsem se pohnul, zjistil jsem, že mám potlučená záda, ale kromě toho a pálení na kůži mi bylo dobře. Přišel jsem o pláštěnku a o zbraně a kupodivu i o hodinky. Zvedl jsem hlavu, opřel jsem se o loket a rozhlédl se. Ležel jsem v kruhové místnosti o průměru asi patnáct metrů. Vedle leželi v bezvědomí soudruzi, kůži měli ožehnutou jako od sluníčka, ale normálně dýchali a nebyli zranění. Podél stěn se táhla lavice nebo police, na jednom místě širší. Právě tam seděla zády ke mně plavovlasá postava s rukama na páčkách. Zbytek police netvořila sedátka, ale stolky a podivné panely. O kus výš se dokola táhlo černé okno nebo obrazovka.

Na lavici vedle pilota seděli tři podobní lidé - jedna z nich byla naše zajatkyň - a malé stvoření s velkou hlavou, tenkými rty, drobnými nosními dírkami a velikýma černýma očima. Mělo šedou kůži, ale barva nepůsobila nezdravě; sálal z ní život, až mi připomněla srst tuleně. Tvor měl krátké nožky, dlouhé paže a na rukou - tady jsem si v hrůze vybavil otcova slova - čtyři prsty.

Všiml si mě stejně jako Jodelle a podíval se přímo na mě, přes oči mu v té chvíli přejela mžurka. Naše zajatkyň vstala a došla ke mně.

„Marťana se nemusíte bát,“ řekla.

„Nebojím se,“ odpověděl jsem a pak jsem se zarazil. „John Matheson, velitel oddílu, MB 246.“

Podala mi ruku a bez námahy mě zvedla na nohy. S mou tíhou se něco stalo, byl jsem nezvykle lehký.

„Vaši přátelé se brzy probudí. Jestli chcete, můžete se považovat za válečného zajatce, ale slušnost si nemusíte vynucovat. Už před vámi nemáme co skrývat a vy nám nemáte co prozradit.“

Mlčel jsem. Ukázala na lavici.

„Oddechněte si, posaďte se, dejte si kafe.“ Pak se zasmála, byl to odzbrojující smích. „Johnny, pro tebe fálek skončil.“

Filmový německý přízvuk zněl z jejích úst stejně přirozeně jako americký. Musel jsem se usmát. Cestou na lavici jsem zaškobrtнул. Jako bych špatně spočítal schody.

„Marsovská gravitace,“ řekla Jodelle a zachytila mě. Mart'an kývl velikou hlavou, jako by se omlouval. Posadil jsem se vedle ostatních lidí, „Venušanů“, jak jsem je v duchu nazýval. Až na Jodelle to byli samí muži, i když nosili stejně dlouhé vlasy. Jeden mi podal šálek kávy; koutkem oka jsem na jednom stolku zahlédl kávovar, pár hrnků a obyčejné kilové balení kostkového cukru.

„Já jsem Soren,“ představil se muž. Ukázal na ostatní. „Pilot je Olaf a vedle něj sedí Harold.“

„A já se jmenuji Chuck,“ dodal Mart'an. Pokrčil ramínky. „Tak mi tady aspoň řikají.“ Měl hlas drsného klučiny, americký přízvuk, ale mluvil, jako by se anglicky učil až v dospělosti.

MLčky jsem přikývl a dál vděčně srkal kávu. Venku byla úplná tma, i když pilot pohyboval očima, hlavou a rukama, jako by reagoval na viditelné vnější prostředí.

Neil, Donald, Murdo a Andy se jeden po druhém probírali a stejně jako já procházeli fázemi dezorientace, úžasu, uklidnění a podezření. Nakonec jsme se sesedli, nemluvili jsme spolu ani s únosci, snad zdrcení ztrátou kamarádů z druhého tanku. Posádka bombardéru se bavila jazykem, který jsem nepoznal, a obsluhovala přístroje. My byli nepřátelsky naladěni, a kdyby se mimozemšťané více tajili se svými úmysly a schopnostmi, zřejmě bychom se jejich nepozornosti pokusili využít. Takhle jsme si ale museli přiznat, že se od nás nemají čeho obávat.

Asi za půl hodiny ustali v práci a posadili se.

„Jsme skoro na místě,“ řekla Jodelle Smithová.

Než jsme stačili odpovědět, okno na jedné straně zalila záře slunce, ihned ztlumená filtry; na druhé byly na okamžik vidět osvětlené mraky, do nichž jsme právě vlétali. Za chvíli jsme z nich byli venku a pod talířem se rozprostřela zelená krajina. Nahoře jsme viděli oblaka. Prudký sestup nás záhy zavedl nad napohled nekonečný prales, přerušovaný tu a tam travnatými náhorními plošinami, jezery a řekami. Za pár vteřin jsme spatřili i stín bombardéru v korunách. Tmavé kolečko rychle rostlo a najednou zmizelo. Zamrkal jsem a uviděl, že

nehybně visíme nad širokým údolím lemovaným pískovcovými skalami s klikatou řekou uprostřed.

Talíř se otočil na stranu, ale my nic necítili, až se zdálo, že se převrátila krajina, a přistál na travnaté pláni. Kolem nás stály řady uniformo buněk, za nimi strážní věže a plot z ostnatého drátu.

„Vítejte na Venuši,“ řekl pilot.

V táboře bylo asi tisíc lidí z celého světa. Většina zastávala nějakou funkci ve Frontě. Žen bylo stejně jako mužů a objevily se i děti. Fronta tábor v podstatě řídila prostřednictvím národních podvýborů a internacionálního ústředního výboru, v němž bylo hlavní umět plynule rusky. Venušané vynucovali jen zatemnění a zákaz vycházení mezi západem a východem slunce. Bylo jim jedno, v kterém baráku přespíte, hlavně když jste pod střechou.

Nedali nám práci a nevzrušeně sledovali, jak v horku a vlhku cvičíme pochodování a boj beze zbraní. Jídlo i pití bylo slušné a většina zajatců, včetně mne, nikdy nejedla tak vydatnou a různorodou stravu. Tím neříkám, že zajetí bylo příjemné. Nekonečná hradba mraků nad námi den za dnem visela jako zářivý poklop. Připadalo nám, že je každé ráno o kousek níž. Noční zákaz vycházení byl nesnesitelný, i když baráky trochu vychladly. Drát kolem tábora nás dusil stejně, i když jsme záhy zjistili, že nemá ani tak nám bránit v útěku jako spíš nás bránit před dinosaury. Totéž platilo o podivných zbraních stráží, jež byly na nejvyšší výkon schopny výbojem elektřiny či plazmatu zahnat i největšího z mohutných netvorů, pod jejichž nohama se každých pár dní tráslo celé údolí. Říkali jsme jim dinosaury, protože připomínali obrázky z knížek, ale mně bylo jako vědci jasné, že to žádní dinosaury nejsou - na líné druhohorní obry byli moc živí, příliš očitě vidně teplokrevní. Ať už se ale vzali kdekoli, jejich přítomnost účinně odrazovala od myšlenek na útěk.

Britský kontingent sídlil ve dvou barácích: v jednom dvacet mužů, v druhém dvacet žen. Výbor tvořili tři muži, tři ženy a předseda, většinu jednacího času zabírala organizace vztahů mezi pohlavími. Bylo to strašně britské a nepřehledné, výbor váhavě hledal střední cestu mezi přísným puritanismem čínských soudruhů a uvolněnými, byť

divokými zvyky Jihoameričanů a Afričanů. Moje jednotka se rozhodla pŕtky ignorovat a chovat se jako správní Britové.

Sestavili jsme útkový výbor.

„Co to hergot děláš, Mathesone?“

Mávl jsem volnou rukou. „Moment...“

Nepřestal jsem počítat. Když jsem skončil, položil jsem metrový špagát a čtvrtkilovou plechovku hrášku na stůl. Než jsem se podíval na Purdieho, ještě jsem zkoukl výpočty. Mladý Angličan byl členem domovního i táborového výboru, ale ne útkového výboru, v němž viděl jen rozptýlení v obou smyslech slova.

„Nejsme na Venuši,“ prohlásil jsem.

Ohlédl se přes rameno, jestli jsme ještě sami, a posadil se na roh stolu.

„Jak jsi to zjistil?“

„Kyvadlem,“ odpověděl jsem. „Galileův pokus. Gravitace tady je úplně stejná jako na Zemi. Venuše je ale o dvacet procent lehčí.“

„Hmm. Dobrá práce. Většina lidí přemýšlí, proč věci nejsou lehčí, ale pak to připíšou ochabnutí svalů. Není to překvapení, příteli. Někdoby řekl, že v noci nesmíme ven, abychom přes mraky neviděli měsíční světlo. I největší nevzdělanci vědí, že Venuše žádný měsíc nemá.“

„Kde tedy jsme?“ Rozhodil jsem rukama. „Pokud na Zemi, tak někde hodně daleko od civilizace.“

Přehodil nohu přes nohu a zapálil si.

„Táborový výbor to zvážil. Nabízí se neprozkoumaná oblast v jihoamerickém pralese, něco jako ten... Ztracený svět.“

„Conan Doyle,“ doplnil jsem automaticky. Zvedl jsem oči v sloup. „To mi nepřipadá pravděpodobné.“

„Ani mně,“ přitakal vesele Purdie. „Zaprvé, polední slunce není dost vysoko, abychom se nacházeli v rovníkových šířkách, ale stejně je hrozné vedro. Nějaký jiný nápad?“

„Co když jde spíš o Stroj času? Víš... dinosauři?“

Purdie se zamračil a pošťoural se v uchu.

„I tohle zaznělo. Ruští soudruzi ale teorii smetli ze stolu. Cestovní časem asi odporuje dialektickému materialismu. Musím ale při-

znat, že to tu vypadá jako v křídě, když si odmyslíme teplokrevné dinosaury. Podle mého jsme na planetě u jiné hvězdy a zdejší klima připomíná Zemi v období křídý.“

„Blbost,“ prohlásil jsem.

Purdie pokrčil rameny. „To můžeš říci, ale já ne. Samotného mě znepokojuje, že moje teorie naznačuje - byť nevyžaduje - možnost nadsvětelné rychlosti, a tu vyloučil už Einstein, ve fyzice přinejmenším pro mě podstatně spolehlivější autorita než Engels nebo Lenin.“

„Relativita nevylučuje cestování časem,“ namítl jsem. „Narozdíl od dialektického materialismu.“

„A žádná věda rozhodně nevylučuje existenci zbytkové dinosaurí populace.“ Znovu pokrčil rameny. „Occamova břitva a tak dále, podporuje morálku, ztracený svět je tedy oficiální linie.“

„Slyším o ní poprvé,“ namítl jsem. „Za dva týdny, co tu jsem, nikdo ani nenaznačil, že nejsme na Venuši.“

„To je zkouška, soudruhu,“ odvětil suše. Típl cigaretu, seskočil a podal mi pravici. „Gratuluji. Tak co, chceš se přidat ke *skutečnému* útěkovému výboru?“

Oficiální útěkový výbor se už dávno dostal přes směšné nápady - tunely, větroně a podobně -, které jsme s kamarády zřejmě pod vlivem fantastických historek jako *Útěk z Colditzu* a *Dřevěný kuň* vážně probírali. Jedinou možnost představoval hromadný únik s využitím jediné slabiny obranného systému: dinosaurích stád. Také těžil ze zjištění, že strážce proti zajatcům nechtějí používat smrtící sílu. Zatím pokaždé použily jen elektrické šoky, kterými Venušané dostali i mne a mé muže, stejně jako většinu vězňů.

Podrobnosti plánování pokusů o útěk tvoří většinu memoárů válečných zajatců a já je tu nebudu opakovat. Stačí říci, že zhruba po padesáti dnech mého pobytu v táboře byly přípravy hotové. Od té doby všichni zasvěcení netrpělivě čekali na příchod dostatečně velkého stáda a to přišlo hned druhého dne po snídani.

Velikých tvorů bylo asi dvacet, samců, samic i mláďat. Veliké nohy dusaly po pláni, hlavy ve výšce stromů větřily a skláněly se k pastvě, dinosauri mířili přímo k východnímu plotu tábora, který jim

ležel v cestě k napajedlu. Vzpoura začala, když si strážé ještě hotovily zbraně.

Na západním konci tábora se několik Číňanek dalo do křiku a desítky zajatců kolem nich zahájily věrohodnou hromadnou rvačku. Strážní od plotu se k nim rychle rozběhli, rváči se okamžitě obrátili proti nim a nevysychající proud nově příchozích se na ně začal sápat přes hromady obětí v bezvědomí. Nato začaly strážé slézat i z věží, některé už cestou střílely.

Moje družstvo se mělo pokusit o útěk, a tak se do rvačky nezapojilo. S Purdiem, Murdem, Andym, Neilem, Donaldem a tuctem dalších jsem se krčil za dveřmi chatrče. Sebrali jsme zásoby a improvizované náradí a teď jsme jen čekali na vhodnou příležitost. Kolem proběhla další vlna zajatců, tentokrát to byli Rusové, odhodlaní prorazit východní plot. Vyrazili jsme za nimi a zmocnili se prázdného zásobovacího nákladáku. V kabině jsem se hned zmocnil plazmové pušky.

Rusové se vrhli proti plotu, lezli si na ramena jako akrobati. Strážé se snažily zvládnout je i dinosaury zároveň, nepovedlo se jim ani jedno. Jeden samec strhl plot a dvě věže, a než ho srazila plazmatická palba, zničili jsme zbytky plotu a davy zajatců prchaly na všechny strany.

Za pár minut přiletěly těsně nad zemí první bombardéry a pustily se do houfování uprchlíků. Nás si nevšímalý, zřejmě protože jsme je-li jejich autem, běžným dodgem Americké armády. Nákladák jsme opustili pod skalami, za půl hodiny jsme vylezli nahoru, a když nás bombardéry začaly hledat, už jsme byli schovaní v lese.

Vedro, vlhko, trní a velikánské vážky. Až na posledně jmenované a malé dinosaury - k našemu úžasu nezřídka opeřené - to tu nevypadalo jako na cizí planetě, ale ani jako na prehistorické Zemi. To jsem však mohl těžko posoudit, protože mé znalosti pravěku pocházely čistě z knihy *Už vím proč* a z jediné návštěvy glasgowského Hunte-rova muzea Očekával jsem obří přesličky a plavuně a cykasy, místo nich jsem ale viděl důvěrně známé jehličnany, duby a javory. Květiny mi mnoho neříkaly, ale nevypadaly nijak primitivně nebo exoticky.

Řekl jsem to Purdiemu a ten se zasmál.

„To mluvíš o prvohorách, příteli. Tohle je všechno čistá křída.“

„Nebo naše současnost,“ namítl jsem.

„Až na zvířata,“ podotkl, jako by to nebylo evidentní. „A jak jsem řekl, nejde o tropickou vegetaci, ale na mírné pásmo je tu zpropadené vedro.“

Ohlédl jsem se. Oddíl se nás držel. Šli jsme vzhůru po poměrně mírném svahu.

„Přemýšlel jsem o tom,“ řekl jsem. „Co když jsme v nějaké umělé rezervaci v Jižní Americe? Jestli je možné geneticky vytvořit jiné druhy lidí, proč by nešlo totéž udělat s ptáky a ještěry a stvořit tak nepovedené dinosaury?“

„A všechno to udržet pod umělou nekonečnou oblačností?“ Ušklíbl se. „Přeceňuješ imperialisty i nacisty, soudruhu.“

„Třeba jsme pod velikým poklopem,“ nadhodil jsem nevážně. Podíval jsem se na nebe, ale mraky visely jen kousek nad stromy. Od té doby, co jsme přiletěli, opravdu klesly. „Buckminster Fuller měl podobně ambiciózní plány.“

Purdie si otřel pot s čela. „To stojí za úvahu. Rozhodně tu je jako ve skleníku. Z bombardéru ale nikdo nic podobného neviděl.“

„Byla to obrazovka, ne okno.“

„Hmm. V tom případě působila hodně realisticky. A jsme zpátky u neuvěřitelné techniky.“

Nemuseli jsme spekulovat dlouho, protože jsme se za hodinu ocitli v mracích. Svým mužům jsem svěřil vedení ostatních, protože se neuměli pohybovat poslepu, a pokračovali jsme dál. Zahalila nás neproniknutelná mlha. Opatrně jsem šel první, povely jsem vydával pískáním. Za sebou jsem jen tak tak rozeznával Purdieho a dvě anglické soudružky. Pod nohama jsem ucítil trávu, keře řídly a stromy byly menší. Směr jsme mohli udržet jen po spádnici a té jsme se také drželi.

Mlha zřídla. S plazmovou puškou v ruce jsem vyšel na čistý vzduch. Na tváři mě ochladil vánek, a když jsem se otočil, uviděl jsem zbytek roztahaného oddílu. Byli jsme na vrcholu jednoho z kulatých kopců, které jsem viděl z bombardéru. V dálce se nad mraky tyčily další vrchy. Nebe bylo modré a slunce jasné.

Všude kolem z trávy vylézali lidé s plazmovými puškami. Pustil jsem zbraň a zvedl ruce nad hlavu.

Nějakých sto metrů před námi se tyčil plot dalšího zajateckého tábora.

Poslušně jsme do něj napochodovali, aniž by nás prohledali nebo, v mém případě, odzbrojili. Řekli mi, ať pušku seberu a pověším si ji přes rameno. Lidé byli jako my, ale přesto divní. Mluvili anglicky s neznámým přízvukem a spoustou nesrozumitelných slov. Několik jich bylo barevných nebo míšených, ale všichni měli stejný akcent. Vedle mne šla žena s fialovým přelivem. Viděl jsem, že je to přeliv, protože jí u kořínků odrůstaly černé vlasy. Nosila několik prstenů a spoustu náušnic podél celého boltce. Na sobě měla pytlové šedivé kalhoty s kapsami na stehnech a červený nátělník se stříbrným odznáčkem králíka. Kolem bicepsu si nechala vytetovat trní. I když byla namalovaná jako běhna, vypadala pěkně. Zuby měla nezvykle bílé a rovné, jako Američanka.

„Já jsem Tracy,“ představila se. Měla severoanglický přízvuk, víc jsem nepoznal. „A ty?“

Jméno, hodnost, číslo...

„Odkud jsi?“

Jméno, hodnost, číslo...

„Nech toho. Nejsi zajatec.“

Zapadla za námi velká palisádová brána. Za plotem stály unimo buňky a bombardér.

„Fakt ne?“ rýpl jsem si.

„Musíme si držet dinosaury od těla, blbe.“

Někdo mi podal plecháček černého slazeného čaje. Napil jsem se a rozhlédl. Pokud to byl zajatecký tábor, pak tu vězni měli pušky.

Ale třeba to jsou kápoové... Pořád jsem nevěřil.

„Kde jsou mimozemšťani?“ zeptal jsem se.

„Kdo?“

„Venušani, Mart'ani...“ Ukázal jsem dlaní nad hlavu a pak metr nad zem.

Tracy se rozesmála. „To vám napovídali?“

Přikývl jsem. „Ale moc jim to nevěřím.“

Pořád se smála. „To musíš být z komunistického světa. Nepostavili jste rakety, co?“

„Rusové mají rakety,“ namítl jsem dotčeně. „Největší na světě - dolet několik set kilometrů!“

„No jasně. Žádné mezikontinentálky.“ Usmála se. „Mezikontinentální balistické střely. Ani ty, ani vesmírné sondy. Prokrinda. Klidně uvěříte, že tohle je Venuše, samá džungle a vysocí árijci. A šediváci že jsou Marťani.“

„A co tedy jsou?“ naštvál jsem se.

„Cestovatelé v čase. Z budoucnosti.“ Zachvěla se. „Z budoucnosti jiného světa. Ti, kterým říkáš Venušani, jsou asi půl milionu let před vámi, šediváci nějakých pět milionů. Ve dvacátém století tvého světa řídí bombardéry a bojují s komunisty. V mém světě jsou zodpovědní jenom za létající talíře, únosy pozemšťanů, kruhy v obilí a ztracené ponožky.“

Raději jsem zůstal zticha.

„A kde jsme teď?“

Ptal jsem se na tábor. Odpověděla mi ale na to, co jsem už věděl.

„Tohle, chlapečku, je minulost. Nikdy se nemůžou vrátit do stejné budoucnosti, jedinež do minulosti, kde nemůžou nic změnit. Do společné minulosti nás všech - do křídý.“

Už se na mě dívala trochu soucitněji. Moji muži dopíjeli čaj a rozhlíželi se stejně vyjeveně jako já. Ostatní zajatci, pokud šlo o zajatce, k nám přišli a v tu chvíli vypadali cizeji než piloti bombardérů.

„Pojďte,“ vyzvala nás Tracy a ukázala na pár lavic. „Máte se hodně co učit.“

Já se toho hodně naučil.

Tahám za opratě a velká skotská klisna se otáčí. Jdu v brázdě za pluhem, v zčeřené vodě Morayské zátoky skáče delfín. Bolí mě ruce a záda, ale zvykám si na to. Černozem je tu bohatá, stačí vyžďářit les a pak vykloubit pařezy dynamitem. Kameny jsou už dávno vybrané, postarali se o ně první rolníci, a od jejich skonu tudy neprošel ledovec. Horší země slouží k pastvě umělému druhu polodivokých dlouhorohých ovcí. Vesnice stojí na kopci za palisádou. Nemáme lidské nepřátele, ale lesy i blata jsou plná vlků, medvědů a lvů. Nejsme bar-

baři - vedu pluh s ocelovou radlicí a můj revolver vyrobili v Hartfordu v Connecticutu před miliony let. Post-lidé nás a další kolonie vysadili na prázdné Zemi se zbraněmi, nářadím, knihovnami, léky a dostatkem ojetých propisovaček, aby nám stačily do věků, kdy se naši potomci naučí vyrábět nové.

Totéž udělali na bezpočtu dalších prázdných Zemí. Někde v nedohlednu, ale vlastně hned vedle mne, jiný muž, možná John Mathe-son, oře maličko odlišnou brázdu. Ať se mu daří.

Možných světů je mnoho a skoro ve všech lidstvo nepřežilo dobu, z níž jsme byli uneseni. Buď v padesátých a šedesátých letech Spojené státy a Sovětský svaz zničily svět jadernou válkou, nebo nezničily a pád socialistického bloku na konci dvacátého století tak zdiskreditoval socialismus a mezinárodní spolupráci, že se lidstvo nestačilo sjednotit tváří v tvář ekologické katastrofě jedenadvacátého věku.

Jen v několika málo možných světech lidé přežili jako divoši a o statisíce let později se stali předky post-lidského druhu, kterému jsme říkali Venušané. A ti potom, o další miliony let později, položili základ druhu takzvaných Mart'anů. Ti objevili princip cestování časem a s ním poznali budoucnost i minulost vesmíru.

Nepředstírám, že tomu rozumím. Jak řekl Feynman na jednom ze světů, kde neskončil ve vězení, všechno vyplývá z pokusu se světlem a dvěma šterbinami, kterému nerozuměl ani on. Řekli nám prostě tolik: minulost vesmíru, jeho vhodnost pro vývoj lidstva, závisí na tom, zda v budoucnosti bude až do konce vesmíru všechny myslitelné světy obývat maximální možný počet lidských bytostí.

Cestovatelům v čase nestačí zasahovat do minulosti jako v mém světě, bránit jaderným konfliktům, bojovat proti komunismu a prosazovat spolupráci. Také musejí osídlovat Země, na nichž se lidé vyhladili, a zakládat tak nové zárodky lidstva, které povedou náš druh na stále širší frontě.

Mohutná kobyly se na mě otáčí a řehtá. Slunce už zapadá za kopce, za stejné, kde jsem kdysi - nebo mnohokrát - bojoval. Je rudé. Prach poslední atomové války už není nebezpečný, ale bude se usazovat ještě tisíce let.

Odstrojuji klisnu, táhnu pluh do stodoly u pole a vedu zvíře do vesnice. Atomový generátor hučí, světla se rozžihají a ve společné

jídelně se bude brzy podávat večere. Tracy uklidí rozpůjčované knížky, zívne a protáhne se. Třeba ji po večeri přesvědčíme, aby nám vyprávěla. Má pro mě zvláštní kouzlo - je úplně jiná než ženy, které jsem znal - a jen od ní si nechám s radostí vyprávět o světě, kde dějiny podle mě proběhly stejně, jako by vypadaly v mém, kdyby se do nich nemontovali cestovatelé časem. V jejím světě prototyp létajícího talíře selhal. Spadl kdesi u Roswellu.

přeložil Robert Tschorn